POŠTARINA PLAČENA U GOTOVOM

MLADOST

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

BROJ 9 GOD. I

IZDAJE = PROFESORSKO DRUŠTVO, SEKCIJA ZAGREB

12471

Uređuju: Zdenko Vernić i Pavao Serdar.

Sadržaj:

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV: Smijeh pramaljeća 185
VALENTIN GORJANSKI: Neobični doživljaji Boba, Peka i Viljija, (Roman) . . 185
VLADO KOVAČIĆ: U letnim noćima 195
LJ. KRAJAČIĆ: Kaplica rose i vjeverica 195
DR. NIKOLA FINK: J. H. Fabre 196
K. N. MILUTINOVIĆ: Veče 198
RAZUM NERAZUMNIH 198
DR ČIRO TRUHELKA: Albanesia 200
DR. VLADIMIR NJEGOVAN: Šta je materija? 202
DRAGUTIN SUPANC: Pesma sunčana podneva 205
DR. MILAN PRELOG: Risorgimento talijanskog naroda 205
LISTAK: Zagonetke 207
Odgonetke 207
Odgovori uredništva 207
Kralj Solomun 208
Književnost 208

»MLANOST«. Izlazit će svaki mjesec po 1 broj na 24 stranice. *Svrha je listu, da odgoji i stvori jednu jaku i modernu nacionalnu generaciju, koja će biti prožeta dubokim osjećajem narodnog jedinstva bez plemenskih podvojenosti i u toj saradnji da okupi sve jugoslovenske kulturne radnike i cjelokupnu srednjoškolsku mladež.* Rukopisi se šalju urednicima Zdenku Verniću, Draškovićeva ul. 34, II. i Pavlu Serdaru, Kolodvorska 17. List se naručuje kod tajnika sekcije P. Serdara, a pretplata se šalje blagajniku sekcije R. Krušnjaku, Palmotićeva 17, A II. Za svih je 10 brojeva pretplata 40 (četrdeset) dinara. I učenici mogu slati svoje sastavke i zagonetke, sve što bude valjalo, uči će u list. Tiskat će se pismom rukopisa latinicom i ćirilicom.

Gg. povjerenici!

Broj našeg čekovnog računa jest 34.665. Tko uplatnih listova nema, neka ih reklamira kod tajnika sekcije P. Serdara, direktora II. realne gimnazije, Zagreb, Kolodvorska 17. I.

Godišnja pretplata 40.— dinara — knjižarska cijena pojedinoga broja 5.— dinara

"Penkala"-Pen

S lako izmjenljivim perom od ocjeli. Puni se tankom tintom jednom na tjedan i piše trajno, čisto i pouzdano poput zlatnog naliv-pera. Rezervna pera za svaku ruku. Patenti u svim državama svijeta.

sa napunjačom i 2 pera Izradba od drveta D. 17·50 sistem automat. punjenja sa 2 pera Izradba od kaučuka D. 35

Služite se PENKALA olovkom! To je prvi vazda za pisanje spremni krajon.

Piše tanko grafitom i u bojama. Dobivaju se u svim papirnicama!

M * L * A * D * O * S * T

GOD. II. ZAGREB 1924. BROJ 9.

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV Zadar, 1910.

SMIJEH PRAMALJEĆA

Povedrica. Sunce božje smije se sa vedrine i zemlji i moru. Svud po osojima povrh mora zeleni se nova trava, modre i mâve ljubice i vesele laste križaju mirisnim zrakom. Uskrs je. I zemlja i ljudi i sva stvorenja sve se veseli drevnom blagdanu spasa... Ja idem uz more i putem gledam grad, što ostaje za mnom u sumaglici pozlaćenoj sunčanim tracima. Stari grad, smije se i on novom životu i pramaljeću novome. Idem po prašnoj cesti uz more sâm sa svojim mislima. Uz ogradu velike bašte prislonila se dva odrpana mališa. Jedan prodaje »karamele« (vrsta slatkiša), a drugi kitice ljubica. Ispred njih je stao blijed i otrcan dječarac s tugom jeseni u očima, a meni se pričinilo, kô da mu se prohtjelo onih slatkiša u košarici.

— Mali — nagovorim ga — hoćeš li »karamela«?

— Ne, gospodine, porumeni dječarac i milo nadoda jošte: hvala!

— Pa što si se zagledao u to dvoje djece?

— Gledam one ljubice modre i mirisave...

— Ljubice gledaš. Zar hoćeš kiticu ljubica?

— Kupio bih — — nemam ni novčića... nekud tužno prošapta blijedi dječarac. Uzmem u prodavača kiticu skromnih ljubica, predadem ih malome, pa ga upitam:

— Čudno, a čemu ti ljubice?

— Imadem bolesnu sestru kod kuće. U postelji je, gospodine, već leži cijele zime. Sami smo bez oca i majke.

— Sirote, pogladim dječarca po ispaćenom licu: — A kako živite?

— Od milosti dobrih ljudi. Ja sam naučnik na »škvercu« (diljama) paron Roka, evo puškomet odavlen. Još nemam plaće, al je gospodar dobar, naoseb gospodarica. Odnesem svaku večer štogod od njih za sestru. Al što ćete, gospodine, ne mogu da joj donesem sunca. Kako ga je zaželila sirota, a u nas je tamno i hladno. I pođoh jutros, da donesem cvijeća. Ona voli, silno voli cvijeće, gospodine... Hvala Vam, Bog Vas blagoslovio — draža mi je ova kitica ljubica od svih slatkiša, jer ovo će cvijeće usrećiti moju sestru...

— Čekaj — odnesi i ovo sestri i pružim dječarcu krunu.

— Hvala Vam, Bog Vam platio. I pohrli poput vjetra, i ja sam gledao za onim dječarcem, koji je nosio svojoj sestri u tamnu i hladnu sobu posmijeh pramaljeća, gledao sam za onim dobrim bratom, koji je u svojoj duši shvatio velebnu Isusovu nauku ljubavi i dobrote. U onom nevinom srcu slavio je Vazam najljepši blagdan.

NEOBIČNI DOŽIVLJAJI BOBA, PEKA I VILIJA

HUMORISTIČKI ROMAN OD VALENTINA GORJANSKOGA

O malenima za velike,
o velikima za male.

Ogledavši se za čas, opazi Džoni dirljivu sliku. Na dva koraka od njega stajala je žena s djetetom u naručju na čelu goleme povorke ljudi što se pružila kroz svu dvoranu. Oči sviju onih koji su stajali u redu, uprle se umiljato u Džonija s izričajem pokorna i strpljiva iščekivanja.

— Što vi ovdje čekate? — upita Džoni ženu s djetetom.

— Čekamo dok se oslobodite, pa da počnete s dijeljenjem...

— Kakovim dijeljenjem? — začudi se Džoni.

— Toga mi ne znamo. Vi ćete bolje znati što ćete dijeliti...

— Ali otkuda vam to da ću ja dijeliti bilo što? — Ženino lice postane učtivo i značajno.

— Ta vi ste, gospodine, Američanin? — govorila ona i milo se nasmiješi.

— Da, Američanin! — odgovori Džoni, ne razumijevajući je.

— Vidite dakle! — nastavi žena smiješeći se. — Ako li ste Američanin te ste došli ovamo, to znači da ćete nam dijeliti bilo što. Mi smo se postavili u red i čekamo. Vi mora da ste ili zastupnik »Američkog Crvenog Krsta« ili ste opunomoćenik »Saveza kršćanske mladeži«. Bilo bi vrlo dobro, gospodine, da mome djetetu date mlijeka i čokolade...

— Ne čudite se, Džoni — uplete se Rus tužnih očiju koji je služio tumačem toga razgovora. — Moji uništeni i beskućni zemljaci navikli su za vrijeme svoga skitanja u svakom Američanu da gledaju dobročinca... I zar su se prevarili? Ta vi ste upravo za to i došli ovamo...

Džoniju je sve to laskalo te je bio ganut. Zato se on ipak vrlo smeo.

— Kako samo da pomognem ovim nesretnicima? — reče on. — Možda da ih razveselim i zalajem poput psa?

Ali Džoni je sam razumio da o dobročinstvima takove vrsti ne može više da bude spomena, naročito ako se uzme u račun posljednje iskustvo u Pti-Šanu.

Ali međutim se u teškome tome položaju nađe na pomoći Perzijac koji je slučajno zalutao k izbjeglicama, a prodavao je galanterijske sitnice. Džoni kupi u Perzijca sav sanduk i stane odmah da dijeli Rusima predmete što

se našli u sanduku. Rusi su zahvalno primali sve što je davao Džoni i uza to se, kako je to obično u toga naroda, puni radosti života šalili i smijali između sebe, ogledavajući jedan u drugoga darove što ih je koji primio. Neki potpuno ćelavi mladić, pokušao je da se naruga kaluđeru koji je od Džonija dobio sviralicu. Kaluđer se doista zabrinuo poradi toga predmeta zbog kojega se ponešto stidio, ali Džoni je dijelio po redu što mu je dolazilo pod ruku.

— Zasvirajte štogod veselo, sveti oče! — smijao se ćelavac kaluđeru koji je rasijano držao u rukama sviralicu, crvenio se i smućivao od nasmješljivih pogleda oko njega.

— Oj, iskušenje! — uzdahne kaluđer. — Ne spava neprijatelj roda ljudskoga.

Htio je još nešto da doda iz svetoga pisma, ali uto se razlegne složni smijeh izbjeglica: ćelavac je dobio češalj za kosu.

— Gle, gle! Počešljaj glavu glađe, čedo moje! — reče kaluđer dobrodušno likujući i radujući se.

Smijeh nije prestajao za sve vrijeme dijeljenja. Ozbiljniji od sviju bio je sam Džoni. Revan i zabrinut predao je naramenice mladoj djevojci i pletače igle bivšemu gubernatoru.

Visoka, otmjena starica s obilnim sijedim raslinstvom na gornjoj usnici, dobila je britvu što je također pobudilo opće i bučno odobravanje. Stvar je došla u dobar čas, ali starica se uvrijedila, kao što se uvrijedio i nekadanji ministar saobraćaja koji je stekao dječju igračku — parni voz.

— A, Bobrov! I ti si pobjegao pred revolucijom? — usklikne iznenada Rus tužnih očiju.

Bobrov je netom primio od Džonija naprŝnjak. Već se spremao da započne plamenu besjedu o sljepoći sudbine koja je njega, grofa Bobrova, nadarila predmetom što tako slabo priliči visoku staležu njegovu.

— Vaša Jasnosti! Knez Tjemnjicin! Tome se susretu nijesam nadao! — izmuca on smeteno bojeći se da pogleda u Kolobova koji je stajao iza njega.

— Zdravo Bobrove! — reče Rus tužnih očiju dobrodušno. — Ja sam doista knez Tjemnjicin. Vrlo mi je drago što te vidim. Kako si mogao da me prepoznaš u sadanjemu mome liku? To su, uostalom, malenkosti. Nadam se da će doći vrijeme pa ćeš ti, kao i prije, da šiješ za me lijepa odijela. Nije li tako, Bobrove?

— Upravo je tako, Vaša Jasnosti! — promrmlja Bobrov...

— Što? Vi dakle nijeste grof? — začuje se glas Kolobovljev prepun očaja.

Povorka ljudi sklupčala se u nesređenu hrpu. Sviju je zahvatila radoznalost što se to dogodilo između Robinzona i Petka.

— Na žalost nijesam... odgovori krojač smeteno i doda: — Vjerujte, gospodine Kolobove, meni je to samome vrlo neugodno...

Kolobov se nemoćno spusti na pod i gorko se rasplače.

— A što vi to plačete? — upita knez Tjemnjicin Kolobova.

— Kako da ne plačem? Plačem od razočaranja... Ta ja sam mu vjerovao da je pravi grof i nekadanji milijunaš, i da potječe od Džingiz-Kana. Kakov li me to jad snašao! Bio sam slugom prostoga čovjeka koji me obmanuo... Nad krojačem sam nosio otvoreni suncobran po ulicama, krojaču sam svirao na orguljicama dok je on ručao. Oj nesrećo! Oj propasti! I sada sam mu otoič kupio bijele rukavice...

U glas rasplakanoga Kolobova umiješalo se ridanje Bobrova.

— A zašto ti plačeš? — reče knez Tjemnjicin obraćajući se nekadanjemu svome krojaču.

— I ja plačem od razočaranja. Tako sam vruće želio da se nađem barem među nekadanjim grofovima i milijunašima. Nazvao sam se grofom Bobrovom. To je među izbjeglicama tako udobno. Spočetka sam naprosto slagao, a zatim sam i sâm povjerovao u moju izmišljotinu. Gospodin Kolobov podržavao je u meni tu vjeru, ali susret s Vama, Vaša Jasnosti, sve je razrušio. Sada i sâm vidim potpuno jasno da sam samo krojač Bobrov. Nije mi uzalud Američanin koji je došao s vama, darovao naprŝnjak...

Bobrov i Kolobov sjedjeli jedan nasuprot drugome i plakali.

— Što se dogodilo? — upita Džoni koji je sav taj prizor šutke promatrao, a da ničega nije razumijevao.

Rus tužnih očiju, knez Tjemnjicin, ispričao je Džoniju o čemu se radi.

— To je upravo prilika za vas, Džoni — opazi knez. — Ako ljudi plače znači da im treba utjehe. Zamislite štogod. Na tome ćete poslu lijepo da zaradite.

Džoni se na čas zamisli. U očima mu zaplamsa iskra oduševljenja.

— Prevodite im što ću sada da rečem — usklikne Džoni. Knez je pristao da još jednom bude tumačem.

— Glupe ste vi glave! — obrati se Džoni rasplakanim Rusima. — I još jednom: glupe glave! Kako vas nije stid da prolijevate suze poput žena ili djece. Ja, Američanin Džoni, dolazim vam u pomoć. Laž je porok i ropsko puzanje također je porok, ali ja vidim da su vas ti vaši poroci usrećili. Zaključak je samo jedan: zadržite ih. Vama, mister Kolobov, naći ću pravoga grofa pred kojim ćete vi još jače moći da iskazujete vašu uslužnost i ugodljivost, a i vi, mister Bobrov, nemate zašto da očajavate. Prijedite u drugi izbjeglički dom gdje će se zacijelo naći nekoliko čudaka koji će vam povjerovati i laskati nekadanjim naslovima i nekadanjemu bogatstvu. Vucite dakle lozu od Džingiz-Kana, mister Bobrov, budite vlasnikom ergele čistokrvnih konja. To ne će nikome škoditi, isto kao što nikome ne može da škodi, mister Kolobov, nedužna vaša strast nesebična ulagivanja... Jeste li zadovoljni?

Kolobov i Bobrov radosno kimnuli glavama. Razumjeli su sve i prestali da plaču.

— Ha-p-čih! — razlegne se Džoniju upravo do uha.

— Na zdravlje! — reče Džoni odmah i okrene se. Kraj njega je stajao isti onaj staračac koji je istoga toga jutra iskušavao njegovu učtivost.

— Momak ste i pô, Džoni! — reče staračac. — Vi nesamo što savjesno ispunjavate uvjete što ste ih utvrdili s misterom Kunom, već pokazujete u vašemu poslu i veliku mudrost...

— Ej, kuda ćete? Tko ste vi? — zaviče Džoni za staračem koji je brzo odlazio i pokuša da ga dostigne, ali staračac se brzo sakrije po drugi put i ostavi Džonija sva u čudu.

— Ta to je izvidnik što mi ga je postavio mister Kun... dosjeti se Džoni napokon i pravo se dosjetio. Mister Gordon odredio je prema nalogu milijunaševu šest izvidnika da tragaju za Džonijem. Jedan od njih koji je trpio od kronične hunjavice, bio je očito najrevniji.

— Što vam je to ispalo? — upita Džonija knez Tjemnjicin u času kada se oni praštali u vratima ruskoga poslaništva.

Džoni podigne posjetnicu Holandijca Dajka što je malo te nije izgubio.

— Ulaznica za panoptikum, gospodaru. Ako čovjek ne pije, treba mu korisne i prijatne razonode. Sutra kanim da pođem onamo... Nadam se da me za to ne osuđujete...

— Pravo je što radite, Džoni — reče knez Tjemnjicin. — Ostanite mi zdravo. Ako hoćete da me nađete, ja sam svakoga jutra u Pti-Šanu...

— A ne biste li i vi sa mnom zagledali u panoptikum? Što mislite o tome, gospodaru? Vaše društvo bilo bi mi osobito prijatno.

— To mogu, mili moj — odgovori knez, — ma da moram priznati da mi nije stalo ni do kakove razonode. Za vrijeme evakuacije izgubio sam svoju vjerenicu. Ona mora da je ostala u Odesi i pala u ruke revolucijonaša. Vi si, Džoni, ne možete da zamislite koliko tugujem za milom tom i dobrom djevojkom. Hoću li je još ikada vidjeti?...

Knez Tjemnjicin uzdahne teško. Oni se dogovore gdje će se sastati i oproste se. Džoni stisne ruku kneževu pun sućuti. Očito je novo zvanje ublaživalo dušu Džonijevu.

Knez je išao polagano glavnom ulicom Pere utonuvši u tužne misli. Za neko vrijeme opazi da ga prolaznici promatraju radoznalim i veselim pogledima.

— Čemu se to oni čude na mome licu? — pomisli knez i otkrivši najednom razlog, udari u glasan smijeh.

— Što želite, gospodine Kolobove? Kako vam je došlo na um da nosite nad mojom glavom vaš modri suncobran. Da me ne držite možda za cara kojega crnačkoga plemena?

— Ne smijte se, Vaša Jasnosti! — progovori Kolobov smeteno i nesigurno se smiješeći. — Ne smijte se! Znam da ste pravi knez kojega je stigla bijeda. Znam da ste vi aristokrate posve nemoćni usred prilika u koje ste zapali. Ne ljutite se na me, Vaša Jasnosti. Dopustite mi da se brinem za vas. Hoću da vam stvorim barem iluziju prijašnjega vašeg obilja. Recite, gdje ručate. Doći ću s mojim orguljicama pa ću vam svirati dok vi ručate... A evo i rukavica. Primite ih od mene. Vama rukavice svakako trebaju da vam ruke ne opali sunce i da ne ispucaju od vjetra. Ne tjerajte me, Vaša Jasnosti, i vjerujte u dubinu moga čuvstva...

— Čudnovat ste vi čovjek, gospodine Kolobove! — reče knez. — Ja vas ne razumijem posve dobro, ali vidim vašu iskrenost. Zatvorite suncobran, spremite rukavice i ako hoćete — budite mi prosto prijateljem...

— Kako bih to mogao? — usklikne Kolobov preplašeno. — Kako bih ja mogao da budem vašim prijateljem? Ja na takovu drskost nikada ni pomislio nijesam... Gdje ručate, Vaša Jasnosti? Doći ću s orguljicama...

— Ostavite me — razljuti se knez. — Mi jedan drugoga nikada razumjeti ne ćemo!

Knez Tjemnjicin udalji se naglim koracima. Kolobov je dugo gledao za njim s neprikrivenim divljenjem i zanosom.

— O ne! — šaptao je on. — Ja te ne ću ostaviti, plemeniti čovječe, u nesreći tvojoj. Ja te ne ću ostaviti.

*

U isto to vrijeme Džoni je, sjedeći na kamenoj klupi jednoga od uličnih studenaca, zapisivao u svoju knjižicu redom: »darovi ruskim izbjeglicama«..., »umirenje gg. Kolobova i Bobrova«...

Dok se kod posljednje tačke nije našla nikakova zapreka u procjeni, to s prvom Džoni nikako nije znao da izađe na kraj.

— Vrag odnio! — mrmljao je Džoni. — Koliko ovdje da zapišem zasluge?

Zamislio se i napiše dvadesetipet centi.

— Tako je! — promrmlja Džoni. — Posao moj ne samo da je trudan, nego ja kod njega počinjem da gubim...

Džoni se počeše po zatiljku i pođe kući razmišljajući putem o tome kako i čime da iskaže novi svoj odnošaj spram Boba.

— Najbolje će biti, ako mu poklonim slastičarsku tortu — odluči se Džoni i izvede ne časeći časa tu svoju zamisao kupivši tortu u jednoj od najboljih slastičarnica. S tortom ispod pazuha Džoni je bodro i veselo koracao ulicama. A ipak su ga unapredak čekale još velike brige. Valjalo je naći kako da se ta torta preda Bobu.

GLAVA OSMA

o otrovanoj torti i čarovnom prašku.

Bob i Vili kod svojih su sastanaka u dućanu Dalmatinčevu sve većim nemirom trli glavu zbog iščeznuća Pekova kojega je nestalo otkako su stigli u Carigrad, te se nije javio ni jednoga od onih dana što su ih odredili za sastanke.

— Da nije pao u ruke Riđemu Džoniju? — predloži Bob u razgovoru s Vilijem i sjeti se milijunaša. — Kako li je šteta da misteru Kunu nije pošlo za rukom zamisao da Riđega Džonija iskrca sa broda. Opasnost nam ovako prijeti neprestano.

— Da! Sve je to krajnje neprijatno — pristane Vili — ma da s druge strane ne mislim da je Pek nastradao od zajedničkog našeg neprijatelja. Nije Pek zatucan momak. Bilo kako bilo, njemu se nešto dogodilo, inače bi on svakako bio došao da se sastane s nama.

Sastanci Boba i Vilija bili su kratki, jer je svaki od njih bio vrlo zaposlen. Vili je u optika učio da brusi stakla i postao je nenadomjestivim pomoćnikom njegovim u dućanu; Bob je raznosio jogurt što ga je prirađivao Dalmatinac. Porazgovorivši se jedno pola sata, dječaci se razišli. Posao Babov nikako se ne bi mogao da nazove lakim. Čitave je dane provodio hodajući neprekidno po ulicama — ali za to je on imao i prilike da promatra život bajoslovnoga grada i od vremena do vremena da uđe u nj kao neposredni sudionik, sve usliјed živoga značaja svoga i sklonosti da zbija vragolije. Njegov doživljaj kod potrage Zlatnoga Roga koji malo te nije svršio ljutim batinama, već je poznat. Ovaj događaj dakako da nije bio jedini. Svaki je dan donosio nešto novo. Lutajući gradom, dječak se uvijek sjećao čarovnih priča turskih što ih je čitao nekada u Novom Reimsu i vrlo je žalio što mu još ni jednom nije pošlo za rukom da sastane pravoga čarovnjaka. Prolazeći tijesnim uličicama Karavan-Saraja, Bob je radoznalo zagledavao u žuta lica starih trgovaca koji su usredotočeno pili kavu ili pušili nargile.

— Možda koji od njih znade tajnu Sezama — razmišljao je Bob. — Možda evo ovaj starac znade da pretvori čovjeka u bilo koju životinju. Da mi se desi prilika, pa da iskažem kakovu god uslugu takovu čarovnjaku pa da dobijem od njega čarovni prašak, ja bih Džonija pretvorio u...

Bob dugo nije mogao da se odluči u što bi pretvorio Džonija. U magarca, konja ili devu — toga nije htio. Te životinje teško žive. Sile ih da rade više nego i mogu, štaviše, za nagradu ih još i biju. Da stvori od Džonija svinju, bilo bi neprilično sred turskoga stanovništva. Muhamedanci ne mogu svinje ni da gledaju držeći je nečistim stvorom. Kokoš ili guska — također nijesu bile za to. Bob nije htio da Džonija ispeku i pojedu. Sjetio se dječak i vrane, ali se ostavio i toga nauma. Vrane često sjedaju na dimnjake i Džonija bi mogla da zaboli glava.

— Aha! — dosjeti se Bob napokon. — Pretvorit ću ga u pčelu. Džoni će lijetati od cvijetka do cvijetka i sabirat će med. Prekrasnoga li i veseloga posla. A ako bi htio da me ubode, neka samo izvoli. Prava trica. Protari ubodeno mjesto zemljom i sve će proći kao da nije ni bilo...

Na tome se Bob i smirio. Podvostručio je svoju pažljivost, ali uza sve svoje nastojanje nije mogao da se namjeri na čarovnjaka kod nijednoga od trgovaca sagovima, oružjem ili istočnom starinom. U to mu je potpuno neočekivano pomogla sudbina. Na galatskom mostu Bob je ugledao neobičnu sliku. Turske su priče oživjele pred očima dječakovim svom bujnom maštovitošću svojom. Čitava se gora pokućtva kretala samostalno ulicama bez ikakove pomoći iz vana. Stolovi, stolci, ormar za rublje, sanduci, ogledala, kovčezi — sve je to uz neveliki pianino kao osnovkom i cinkovom banjom na vrhu išlo odmjerenim ljuljanjem i izmicanjem između kočija, jahača i pješaka. Za stvarima je išao vlasnik njihov, mladi Turčin, ruku sunutih u džepove s izričajem bezbrižne lakoumnosti. Spram mladosti čarovnjakove čovjek se morao samo da čudi čarovnjačkim sposobnostima njegovim. To je bio očito čarovnjak-početnik, ali vrlo darovit.

— Čudotvorac, koji se seli u novi stan — odluči Bob. — Evo u koga ja mogu da dobijem prašak što ga trebam... Čuvaj se sada, Džoni...

Bob prođe mostom idući za čarovnjakom i pred prvom se stambulskom džamijom odluči da progovori s moćnim tim čovjekom.

— Razumijete li engleski? — upita Bob Turčina.

— Katkada razumijem ovo ili ono i odgovaram kojekako — reče Turčin učtivo — ali bilo kako bilo, što želite od mene?

Taj početak nije bio najpovoljniji, ali Bob nije klonuo duhom.

— Htio bih da vas zamolim za prašak kojim se čovjek pretvara u bilo kakovu bubu . . .

Turčin sasluša Boba vrlo pozorno i zamoli ga da ponovi što je rekao. Bob ponovi.

— Da, da! Razumijem vas. Vi govorite o prašku za bube. Nije li tako? Ako vam nije teško, ponovite još jednom.

— Vidi savjesna čovjeka — pomisli Bob i ponovi najpripravnije svoju molbu.

— Pa dakako da sam vas razumio. Prašak za bube. Ništa lakše nego to. Napisat ću vam turski recept i vi ćete ga dobiti u svakoj ljekarni...

Bob je likovao. Turčin napiše nekoliko čudotvornih riječi na komadiću papira. I način pisanja, s desna na lijevo, i lik turskih slova — sve je to bilo tajanstveno. Sumnjati se nije moglo. Bob se do kraja uvjerio o tome da je tim časom postao vlasnikom čudotvornoga zapisa.

Dječak se smjesta uputi u ljekarnu zahvalivši se ljubaznomu čarovnjaku i ne pogledavši više pokućtvo što se gibalo samo od sebe. To je bilo dobro. Bob nije doživio časa gorkoga razočaranja. Bio bi pogođen do u dubinu duše jer bi, da je pogledao malo pažljivije, otkrio noge pretovarenoga turskog hamala na kojima je i putovalo pokućtvo čarovnjakovo.

Bob uđe u ljekarnu. Turski ljekarnik, pljuckajući u dlanove, spretno je pripremao pilule što su u blizoj budućnosti trebale da pomognu bolesniku. Ljekarnik pročita zapis i preda Bobu za kratak čas neveliku kutijicu glasovitoga praška za gamad, sredstva nenadomjestiva da se njime utiru stjenice i žohari.

— Kako je to ovdje jednostavno! — mislio je Bob izlazeći na ulicu. — Divno jednostavno!

Dječak je išao i ogledavao reklamnu crtariju na kutijici što je prikazivala stravu buba posutih praškom.

— Možda ja to gledam pred sobom fotografski snimak nekadanjih princeva i princesa — razmišljao je Bob. — Svakako se u ove stjenice opažaju gotovo nesumnjivi znaci otmjenosti. A žohar? On se čini strašno gnjevan, a i kako da se ne razgnjevi. Možda je bio neki paša te je postao bubom određenom da pogine u čaši mlijeka ili u tanjiru juhe... I tako ćeš ti, Džoni, da budeš kažnjen za svoju zloću. Pretvorit ćeš se u pčelu...

Kako da se posluži čarovnim praškom, o tome Bob nije razmišljao. Nije sumnjao da je to sredstvo za unutarnju porabu.

— Sada preostaje da nađem Džonija i prisilim ga da pojede ovaj prašak. Zadaća složena za koju treba mnogo domišljatosti. Gdje bi mogao da bude Džoni i kako da ga nađem, da u isto vrijeme ostanem izvan opasnosti od dugih njegovih, riđom dlakom obraslih ruku.

Tako je Bob išao razmišljajući i zabrinuto mršteći čelo, jednom od nebrojenih carigradskih pustoši, između razvalina drevnoga Bizanta.

Najednom iskrsne pred njim golema sjena i u isti čas zagrabi netko Boba za ruku. Naglo se ogledavši, dječak se sledeni od strave. Ugleda Džonija kojega je odmah prepoznao usprkos crne brade njegove.

— Džoni! — zahripi Bob očajno i pokuša da pobjegne, ali to nije bilo tako lako učiniti. Džoni ga čvrsto držao. Dječak sabere sve sile i trgne nekoliko puta. Džoniju ispadne veliki neki bijeli predmet i pokaže se da je to kutija s tortom. Kutija se otvori i torta na najveće ogorčenje Džonijevo tresne u prašinu.

— Vrag te odnio! — usklikne Džoni. — Kako je krasan bio taj proizvod... Kriv si ti, Bob, što se sada pokvario... A ja sam tu tečnu stvar spremio za tebe...

— Zašto za mene? — pitao je Bob sav u čudu dok je dolazio k svijesti i nastojao da pitanjima uspava ma i na čas pažljivost Džonijevu, da iznova pokuša da pobjegne.

— Pa upravo za tebe — odgovori Džoni, čvrsto stiščući ruku dječakovu. — Baš za tebe. Znam da voliš slatko...

— To je od tebe vrlo ljubezno, Džoni i ja sam ti vrlo zahvalan — reče Bob i nanovo se svom snagom trgne, ali u Džonija su bili željezni prsti.

— Ne trgaj se, Bob. Ne budi lud. Ti odavle otići ne ćeš dok ne pojedeš moju tortu. Želim da postanem tvojim prijateljem i da te na početku novih naših odnošaja ugostim.

— Propao sam — pomisli Bob. — Džoni se sprema da me nahrani otrovanom tortom.

— A ako ne ću htjeti da jedem tvoju tortu? — upita Bob.

— Onda ću te prisiliti — odgovori Džoni. — Prisiliti — nastavi on — jer hoću prvo da se naslađuješ, a drugo, ne mogu da trošim novac svoj uzalud. Jedi! —

zaviče Džoni, razljutivši se iznenada — jedi smjesta ili jao po te...

Sada su obojica sjedjeli na zemlji. Džoni je jednom rukom držao Boba, a drugom je za to vrijeme sabirao komadiće razlomljene torte i metao ih natrag u kutiju.

— Jedi! Ništa zato što je malo prašna. To su prave trice...

— Ti mi doista ne želiš zla, Džoni?

— Pa dakako da ti ne želim zlo. Nasuprot. Ja te vrlo ljubim i htio bih da ti postanem prijateljem... Zaboravimo što je bilo. To neka ostane u Novom Reimsu!

— Ali moraš da priznaš, Džoni, da mi je vrlo teško povjerovati tebi poslije svega onoga što je bilo među nama. Nije li tako?

— To je istina. Ali šta tražiš od mene? Kakav bi dokaz mogao da te zadovolji, ako ti se moj dar ne čini takovim dokazom?

— Prije svega pusti moju ruku...

— To ne. Ti bi odmah pobjegao, a meni se po takovoj vrućini ni najmanje ne dâ da te lovim. Tim više što ti tortu moraš svakako da pojedeš...

— Sada je, eto, nastao čas — pomisli Bob — da začaram Džonija.

— Dobro — reče dječak. — Pristajem da pojedem tortu uz taj uvjet da ti pojedeš bar pola kutije ovoga praška ovdje.

— Neka bude na tvoju! — odgovori Džoni prostodušno. — Štaviše, i svu ću kutiju pojesti. Samo ti neka povjeruješ u moju iskrenost spram tebe...

— Izvrsno! Ako je tako, a ti se odmah lati posla...

Džoni otvori čarovno sredstvo najvećim povjerenjem. Strpa u se punu šaku praška i zaliknuvši se, stane da kiše i kašlje. Bob je ne časeći časa gledao strašnim pogledima, stao da izvodi čudotvorne korake i da mrmlja zaklinjanja što ih je na brzu ruku i na licu mjesta sam zamislio:

— »Brr — frr — črr! Mur — fur — dur! Silom Šejtana ostav' se lika čovjekova i stvori se pčelom . . . Brr — frr — črr!«

Džoni je nastavio da kašlje, kiše i ispljuckuje.

— Sad će odmah moj Džoni da zazuji i odleti u kakav god vrt, gdje je više cvijeća i zelenja. Sretan ti put! Budi radije korisnom bubom nego škodljivim čovjekom — mislio je Bob, ali časovi su prolazili. Džoni nije zujao i nije se spremao da odleti.

— Ti si mi, Bob, zadao tešku zadaću — progovori Džoni napokon, jedva hvatajući zraka. — Trebao bi da budem patentovanim strojem za isisavanje prašine da uništim toliko praška. Počekaj čas. Eto ide vodonoša. Banaban! Čel burada!* — vikne Džoni turski.

Mali poderanac koji je trgovao vodom, priđe Džoniju koji vodom zalije prašak, napravi iz toga tijesta dvanaestak bobica i stane da ih guta ne krijući smiješka zadovoljstva.

— I tako sam izvršio tvoj uvjet, Bob — reče Džoni progutavši posljednju bobicu. — Sad je red na tebi...

— Zbogom živote! — pomisli Bob i odgrize bez prigovora komadić torte.

— Jedi, mili moj! Jedi, na zdravlje ti bilo! — govorio je Džoni uz to, sav sretan i zadovoljan.

Bob je jeo komadić za komadićem. Već nije čekao da se Džoni pretvori u pčelu i pokorno se spremao da dočeka prerani svoj konac.

— Kakva li je to ipak tečna stvar! Kako li je ugodno umrijeti s komadićem kolača u ustima...

---

* Čuj! Dođi ovamo!

Bob se zanio i opazio da pobire mrvice strašnoga otrova. Kad je svršio tortu te se ogledao, Džonija više nije bilo. Novi je prijatelj Bobov otišao držeći da je svoju dužnost za ovaj put obavio.

Dječak je našao još dosta snage da pođe kući.

— Mora da je otrov od onih što polako djeluju — odluči on i kad je njegov želudac stao da se glasa zlokobno, Bob reče sam sebi: Počelo je! i požuri korak. Golema torta pojedena u jedan mah, počela je da se javlja, ali na sreću Bob je još na vrijeme stigao kući.

Na večer je Džoni zapisao u svoju knjižicu:

»Za gošćenje Boba tortom — 25 centi.

»Za kakao što sam ga pojeo Bobu za volju u obliku praška — 25 centi«.

To je prvi i jedini put kada je tko prašak protiv gamadi pojeo pod kakao.

GLAVA DEVETA

u kojoj Džoni razmišlja bi li mogao da se oženi rakovicom sa ženskom glavom.

Narednoga dana u veče, Džoni i knez Tjemnjicin prispiju pred jarko rasvijetljeni ulaz panoptikuma. Dok je Džoni kopao po džepovima da nađe posjetnicu gospodina Dajka, začuje knez iza sebe pronicavi nečiji i slatki glas.

— A ja sam ovdje, Vaša Jasnosti. Kakovo li je to zadušljivo veče. Bit će vam vrlo teško da izdržite bez pića pa sam se zato opskrbio sifonom sa soda-vodom. Idite u kazalište, Vaša Jasnosti. Možete da budete bez brige. Čim vam se prohtije da osvježite grlo, kriknite: Kolobove! — i čaša će hladne soda-vode biti na službu Vaše Jasnosti...

Kolobov je stajao pred knezom. Usnice mu se skupile u cijevčicu od koje se razilazili nabori najljubeznijega i najučtivijega smiješka svega svijeta. Osim suncobrana i orguljica držao je on još sifon soda-vode.

— Što želiš od mene? Što si se prilijepio uza me ? Što će mi budalasta tvoja soda-voda i uopće sve tvoje usluge?

— Ali vidite, kakovo je to sparno veče, Vaša Jasnosti. I prostim ljudima teško je disati u toj žegi — a kako li istom vama — aristokratu? Ne tjerajte me odavle! Dopustite da vam dodajem soda-vodu. Vi samo zovnite: Kolobove! — i ja ću se stvoriti pred vama. Možda vi volite vodu sa sirupom?

— Nosi se odavle, bolvane! Otale, nakazo, i s tvojim sifonom i sa suncobranom i s orguljicama...

— I s orguljicama? — upita turobno Kolobov. — I s orguljicama? A ja sam htio da vam zasviram na njima za vrijeme međučina...

— Čuješ li, Džoni — prasne knez u smijeh. — On hoće da mi svira za vrijeme međučina...

— Recite mu, gospodaru, da je glupo kad ide u kazalište sa svojom muzikom. Isto tako glupo kao da se ide kupati na rijeku i da ponese sa sobom vedro vode.

— Dakle još jednom — reče knez Tjemnjicin, obraćajući se Kolobovu — ostavi me na miru!

— Ne mogu, Vaša Jasnosti! Nikako ne mogu. Vi ćete propasti bez mene. Ja moram da se brinem za vas. Ili ne znate li kako pogibaju otmjeni ljudi između izbjeglica, lišeni raskoši i udobnosti...

— To je sad već dosadno — reče knez. — Uđite sami, Džoni. Ja ne ću s vama. Prvo mi Kolobov ipak ne će dati mira, a drugo — moje se raspoloženje pokvarilo . . . Do viđenja, Džoni!

Knez Tjemnjicin pođe brzo niz ulicu ostavivši Džonija u veliku ogorčenju. Kolobov potrča za njim sitnim koracima uklanjajući se učtivo.

Džoni ude u panoptikum i sastane odmah gospodina Dajka koji je bio odjeven u mornarsko odijelo i lagacko naličen. Mali se Holandijac spremao da otpleše »Mornarsku« pred općinstvom te je osjećao malo umjetničko uzbuđenje... Nije odmah prepoznao Džonija, a kad ga je prepoznao, on se obradovao.

— Zdravo, prijatelju! — usklikne. — Dobro ste učinili što ste došli ovamo. U nas je danas vrlo zanimljiv raspored. Ali zašto ste si obojadisali kosu? Zašto vam je trebalo da postanete tako crnim! Ali to ćete mi pripovijedati poslije. Sada više nema vremena. Uđite u gledalište.

Gospodin Dajk sprovede Džonija u dvoranu gdje su već, žedni gledanja, sjedjeli Turci, Grci, Jermeni, mornari različitih narodnosti i crnci iz kolonijalnih francuskih vojski. Tačke rasporeda nijesu se isticale dugotrajnošću, ali ih je zato bilo mnogo. Gledaoci su naročito iščekivali posljednju tačku i doista je Džoni ugledao pravo čudo. Otvorio se mali zastor i pred očima gledalaca stvorila se golema rakovica sa divnom ženskom glavom.* Sam je ravnatelj kazališta izašao da tom prilikom reče općinstvu nekoliko riječi.

— Milostive gospođe i gospodo! U ove je čudesne rakovice ženska glava. Neznalice mogu da govore o varci i čaroliji, ma da zapravo nema ništa čudesno u tome da rakovica ima žensku glavu. I što da se čudimo kada se slične pojave dešavaju gotovo svakih tisuću godina. Rakovicu sa ženskom glavom ulovio sam na obalama Tasmanije. Ona umije da veze, piše na pisaćem stroju te znade jedan put jedan. Uvjerava svakoga, da joj je petsto godina ma da se iz isprava vidi da joj je jedno dvadesetipet godina više. Gospođe su uvijek gotove da nabajaju štogod na tome području. Hrani se jedino sirovom ribom, a sve drugo gleda prezrivo. Značaj joj je strašan, jer je posve bezdušna. Vjeroispovijesti je, dakako, poganske. U pučinama je oceana izučila tri jezika — odgovara njemački, francuski i engleski. Tko želi da joj zada pitanja neka izvoli platiti za pravo razgovora deset pjastara.

Koji taj iz općinstva prišao je bliže da progovori nekoliko riječi s čudovištem što je turobno gledalo u besposličare prekrasnim modrim očima.

Džoni je također odlučio da se porazgovori s rakovicom.

— Što da je zapitam? — kolebao se on. Sve su mu riječi izletjele iz pameti.

— Volite li vi puceta i imate li strica? — upita on napokon neodlučno i pocrveni do ušiju.

— Zašto hoćete da znate volim li ja puceta i što vas se tiče moj stric? — upita glava rakovice i nasmiješi se.

— Slažem se s vama, milostiva gospođice, ali što da vas pitam? Ta vi ste ipak rakovica.

Džoni je imao donekle pravo svojim doumkom. Žena-rakovica gledala je u njega i lagano se smiješila.

— I još sam vas htio da zapitam, milostiva gospođice, kako živite i ne vrijeđa li vas vlasnik. Bavim se dobrim djelima te sam uvijek gotov da vam budem na pomoći, ma da nijeste čovjek i spadate u red rakova.

Posljednje je riječi Džoni izrekao donekle kicoški. Bilo kako bilo, ali i on nije posve nevješt u prirodopisu.

— Hvala vam! Vaša me pažljivost dira. Na vlasnika ne mogu da se potužim. On je mio čovjek, a osim toga, i gospodin se Dajk brine za me...

---

* Osniva se na optičkoj varci.

Žena-rakovica turobno se nasmiješila. Džoni osjeti najdublju samilost za stvorenje lišeno rodne pučine.

— Milostiva gospođice! — reče on. — Ako samo želite, ja ću najpripravnije pristati da vas ukradem iz kazališta i bacim u more. Kupit ću vam kompas, dati vam novaca za put i vi ćete na kraju krajeva po morskome dnu stići do obala Tasmanije...

— Vaša je ljubaznost neobična. Bit ću potpuno sretna ako mi se pobrinete još i za zagraničnu putnicu sa svima potrebnim vizama...

Žena-rakovica udari u zvonki smijeh. Smijeh njezin dopro je Džoniju do dna duše i kad je ostavio panoptikum, jasno je osjetio da je žena-rakovica zauzela u srcu njegovu stalno mjesto.

— Kakovih li ima čudesa na tom božijem svijetu! Jesam li ikada mislio da ću vidjeti rakovicu sa ženskom glavom. A glavna je stvar da je glava tako milovidna... Da, da! — odgovori Džoni vlastitim svojim mislima. — Prekrasna gospođica. Ne bio ja Džoni, ako je ne bacim u more. Ali još bi bolje bilo da se oženim s njome. I zašto da je ne oženim? Istina, ona je rakovica, to jest djevojka s malim tjelesnim nedostatkom, ali to je prava malenkost. Ta moj se prijatelj Tom oženio sa ženskom koja je prije toga pet godina služila kao njegovateljica u slijepoga bilježnika te je, vraćajući se večerom kući, udarala u bubanj. Valja se dovinuti više od običnoga građanskog mišljenja.

GLAVA DESETA

u kojoj Bob i Vili nailaze u Carigradu na ulice s čudesnim imenima.

Bob i Vili opet se sastali u dućančiću Dalmatinčevu. Jedan je i drugi donosio novosti.

— Ja malo te nijesam pao žrtvom zlih zamisli Ridega Džonija — reče Bob Viliju.

— Kako se to dogodilo? Pričaj, molim te...

— Vrlo jednostavno. Džoni me ulovi na pustu i nijemu mjestu i prisilio da pojedem otrovanu tortu...

— O, kakova li je to zvijer! Pa što onda?

— Pa ništa. Isplivao sam, hvala Bogu, samo s pokvarenim želucem...

— A torta je bila tečna?

— Vrlo! — reče Bob, mljasnuvši zanosno jezikom.

— A što nijesi spremio za me komadić?

— Ali torta je bila otrovana...

— Da, da! Pravo veliš... Dakle Džoni je ostao ludom. Mogu da si zamislim kako bijesni...

Bob je Viliju zatajio svoj neuspjeli pokušaj da začara Džonija i pretvori ga u pčelu.

— Dakako da bijesni. Otrov se pokazao preslab. Sada čekam svaki čas novu navalu...

— A meni je ipak žao što mi nijesi ostavio torte...

— Čudan si ti čovjek, Vili. Torta je bila otrovana strašnim otrovom. Mogao si lako od nje da umreš pojedavši ma i najmanji komadić...

— Razumijem. Ti dakako nijesi mogao da učiniš drugačije, ma da s druge strane nijesi pomislio na to kako sam ja uvijek gotov da podijelim tvoju sudbinu. A kakova je bila torta?

— Upravo divna! Biskvit natopljen rumom, a odozgor ures od krema pomiješanoga s čokoladom...

— Gle ti užitka! — Vili proguta slinu i nastavi: — Ne zaboravi nikada, Bob, da bih od srca rado umro s tobom. Imaj to na umu ako se Džoniju opet prohtije da te otruje... dakako nečim tečnim. Međutim, ja sam došao k tebi da podijelim s tobom veliku moju radost...

Našao sam ili, tačnije, gotovo sam našao krotitelja mistera Gula. — Kod moga gospodara, optika, upoznao sam se s liliputancem iz panoptikuma, gospodinom Dajkom. Vlasnik panoptikuma također je mister Gul, rođeni brat onoga kojega ja tražim, i koji je u ovaj mah sa svojim zvjerinjakom u Rusiji, u Odesi.

— Što dakle kaniš da učiniš?

— A što bi ti sam učinio? Samo me dvadesetičetiri sata puta na brodu dijeli od zavjetne moje zamisli. Bilo bi glupo da sjedim ovdje i da ne pokušam da se sastanem s misterom Gulom...

— Ti dakle hoćeš da putuješ u Odesu?

— Da. Već sam se odlučio da to učinim. I ne sumnjam ni časka da se ni na tome putu jedan od drugoga ne ćemo rastajati...

— Ali u Rusiji je revolucija, glad i građanski rat...

— Pa što onda? Vidjet ćemo na vlastite oči ono o čemu toliko pišu sve novine. A koliko li nas tamo čeka pustolovina...

— Neka, Vili! Pristajem. Pristajem tim više što s jedne strane nijesam saznao o ocu ništa bitna, a s druge mi je strašno dosadilo da raznosim i priređujem kiseliš... Dalmatinac me mami da izučim bolje taj posao i da mu se odam sasvim, ali, znaš li, budućnost izgrađena na kiselišu nikako mi se ne sviđa. Kiseliš ostaje kiseliš...

— A što je s Pekom!

— Ta da, tu je još i Pek! Kuda li ga je nestalo? Gdje da ga nađemo? I kako ga nije sram da tako vjerolomno odbaci drugove svoje?

— Tvrdo vjerujem da se primio trgovačkoga kakvog posla i prosto nema vremena da nas posjeti...

— A bez Peka teško ćemo moći da se otputimo u Odesu, — reče Bob. — I to s jednostavnoga razloga. U nas nema novaca za put. Jedini Pek znao bi da udesi novčane naše neprilike...

— To je tačno. Istina, ima još jedan čovjek koji bi nam pomogao, ali samoljublje naše otimlje nam svaku nadu, da se obratimo njemu...

— Razumijem... Ti govoriš o misteru Kunu...

— Upravo o njemu, Bob. Ne bi nam trebalo ništa drugo nego da pođemo do mistera Gordona, zastupnika njegova, i stvar bi naša bila u redu... Ali o tome ne treba ni da se govori. Ja sam zamislio koješta, Bob. Ti si zacijelo često prolazio u Stambul preko galatskoga mosta. Nijesi li nikada opazio mnoštvo motornih čamaca, učvršćenih s desne strane mosta. Šta bi ti rekao, da se mi poslužimo jednim od njih za naš put... Na povratku iz Odese vratit ćemo čamac gospodaru i platiti mu najamninu...

— Sve je to lijepo, ali jesi li ti pomislio kako ćemo da upravljamo motorom?

— Da. Da je Pek s nama ta bi stvar dakako bila sigurnija, ali radi se o tome da i ja umijem da upravljam motorom. Naučio me tome Pek još onda kada je otac njegov, mister Dorkins, izumio motor. Htio je da načini aeroplan da na njemu raznosi jutrom mast za čišćenje suda svima građanima Novoga Reimsa koji žive u gornjim katovima. Aeroplan je doista i načinio, ali taj nije htio da leti. Onda je mister Dorkins pričvrstio motor na stari čamac na kojemu smo se svi mi u ono vrijeme do sita navozali. Pek je divno upravljao strojem, a od njega sam naučio i ja.

— Dobro, dobro, ali mi moramo stvar da ogledamo tačnije. Sada, Vili, ja moram da pođem u Stambul da naplatim kojekakove račune. Idi sa mnom, ako imaš slobodnoga vremena.

Bob progovori časak s Dalmatincem i dječaci se dadu na put.

— Pogledaj — de, Bob! Što to znači? — usklikne Vili glasom punim začuđenja, zaustavivši se na uglu dviju dalekih stambulskih uličica i pokaže u vis.

Bob pogleda u istome smjeru i ukoči se od prepasti. Pročita ime ulice:

Ulica tetke Gops

Dječaci protru oči i pogledaju u te riječi ne shvaćajući poradi kakovih li je zasluga drevni grad proslavio tetku Gops i nazvao njenim imenom čitavu jednu ulicu.

Zakrenuvši za ugao ugledaju Bob i Vili drugu netom pribitu ploču na kojoj se još nijesu bile osušile boje ličioca:

Ulica Riđega Džonija

— Ha-ha-ha! To je posao Pekov — dosjeti se Vili. — Pek je postao ličiocem. A eto i njega! Pogledaj, Bob, pogledaj! Stoji na ljestvama i pribija još jednu ploču...

Doista je na uglu slijedeće uličice Bob ugledao Peka gdje se bavi vrlo ozbiljnim poslom. Pribijao je dasku što je javljala svakome prolazniku da ide ulicom »Vili-Bajala«.

— Kako te nije stid, Pek! Gotovo je mjesec dana što te nestalo...

— Lijep si mi lopov, Pek, kad tako brzo zaboravljaš prijatelje svoje!

— Ne grdite me, drugovi moji! Vrlo mi je drago što vas vidim — reče Pek silazeći s ljestava i stiščući prijateljima ruke. Bob i Vili odmah su zatim saznali povijest Pekovu koja je probudila krajnju pažnju njihovu.

GLAVA JEDANAESTA

o ljudima koji ne znaju svoje adrese, i o tome kako se gdjekada može, radeći pravedno, da izbije jednoga umjesto drugoga.

Rastavši se prvoga dana poslije dolaska u Carigrad od Boba i Vilija, Pek se dao na lutanje po gradu u nadi da si nađe posla. U jednoj ulici nabasa na čovjeka koji je stajao usred puta te je pozorno razgledavao atulu iznad češljaonice za gospođe. Atula po sebi nije bila ni po čemu neobična, pa je Peka tim više zanimalo vladanje neznančevo. Dječak je stao kraj njega te je također zabacio glavu. Ako se u ulici velikoga grada zaustave dva čovjeka, zataknu ruke u džepove i gledaju nekuda u vis, to ta gospoda zacijelo ne će ostati sama. Uz Peka i nijemoga njegovog sudruga zaustavljali se jedan po jedan zaposleni ali lakoumni ljudi, i na kraju krajeva skupila se nasuprot prozorima češljaonice za gospođe prilična hrpa. Svi su gledali u vis ne znajući zapravo kuda to gledaju i što gledaju. Neki Grk, čovjek očito nedotupav, stane ispred sviju te se, zabacivši glavu, zagleda u posve neodređenu tačku izričući svim bićem svojim najživlju radoznalost.

— Pomaknite se samo malo na desno! — zamoli ga netko vrlo učtivo. — Zar ne razumijete da se od vas ništa ne vidi?

— Ali, molim vas, oprostite! Svatko gleda odonuda, otkuda mu je udobno...

— Ali vi nemate prava da smetate druge. Pomaknite se, molim vas!

— Ne otklanjajte moje pažljivosti zalupanim vašim brbljanjem!

— Vi ste drski!

— A vi ste čovjek bez odgoja koji, očito, potječe od ljudi niskoga zanimanja. Nije li mi vaš otac čistio obuću kod tramvajske stanice u Sirkidži?

— Kunem vam se glavom da ono moj otac bio nije, ali sestru vašu ja poznam. Ona služi kao pometačica u Taksime i hoda ulicama u dugim žutim dimlijama...

Posljednje su riječi skrivale u sebi očito preveliku uvredu. U zraku zabljeskale palice.

Čovjek koji je postao uzročnikom bučne skupštine, prijeđe sviju oko sebe začuđenim pogledom i promrmlja engleski:

— Nemam a ma baš ni pojma kakav cimer da im načinim...

Pek se vrlo obradovao kad je začuo poznati jezik.

— Recite, molim vas! — obrati se Pek neznancu. — Što vas tako privlači na toj atuli?

— Ništa osobita, mladi čovječe. Ja sam ličilac. Udruženje vlasuljarica koje istom što je ovdje otvorilo svoju češljaonicu, naručilo je u mene umjetnički cimer. Stojim i razmišljam što da zamislim da bude više ili manje lično moje djelo. Nažalost ovi čudaci nijesu znali da izaberu drugo mjesto za plamena svoja objašnjavanja te su narušili tijek mojih misli...

Neznanac i Pek pođu nekoliko koraka ulicom ostavivši za sobom bez svake šale zavađene Grke.

— Ne biste li mi, gospodine ličioce, dopustili da vam dadem za vaš posao temu koja mi je netom pala na pamet?

— Vrlo ću se rado poslužiti njome ako mi bude priličila. Štaviše, platit ću vam za nju pola lire . . .

— Posljednje su riječi vaše za mene osobito prijatne — reče Pek. — A moja tema sastoji u ovome. Ne čini li vam se da svaki obrt ima svoga zaštitnika? Štaviše i smetljari i sabirači različitih otpadaka po javnim mjestima pobrinuli se za visoke poglavare između svetaca i ugodnika Božjih. Dalila, koja je ostrigla kosu krjepko usnulome Samsonu priliči bez sumnje kao zaštitnica vlasuljarki. Ako vi, gospodine ličioce, narišete na poručenom cimeru događaj što sam ga spomenuo, zacijelo ćete ugoditi vašim mušterijama...

Ličioca je veoma obradovao dosjetljivi savjet Pekov te mu smjesta isplati obećanu pola lire.

— Ne biste li vi, mladiću, htjeli da stupite u moju službu? Vi, kako se čini, imate u pohrani mnogo zanimljivih zamisli... O, te zamisli! — Slikar sam ja izvrstan, ali u glavu moju ne ulazi nijedna korisna zamisao. Zato dakle, stupite k meni u službu. Službeno ćete mi miješati boje, a neslužbeno ćete mi služiti kao ono središte mozga iz kojega izlaze zamisli i koje je u mene potpuno zakržljalo...

Pek pristane i nađe se tako u poslu kao središte mozga, postavši osnivačem prilično čudnovata obrta koji također teško da je imao zaštitnika i zagovornika na nebesima.

Ipak se Pek nije držao uskih međa svojih dužnosti. U času kad se sastao s prijateljima, bio je ne više slugom, već drugom tvrtke ličilačke sa svima pravima, a u velikome preduzeću što ga je pokrenuo sam Pek. Novčarski i trgovački dar nekadanjega ravnatelja za osiguravanje u Novom Reimsu ispoljio se osobito jasno usljed nekoga slučaja...

— Kakovi su to ljudi? Mislim eno one tamo koji sjede onako očajno pred vratima džamije — upita Pek ličioca s kojim je jednom prolazio Stambulom.

— Da, doista, držanje tih ljudi svjedoči o nekom ozbiljnom ogorčenju što su ga doživjeli. Priđimo bliže i saznajmo o čemu se radi...

Ličilac i Pek priđu hrpi što je potaknula pažnju njihovu.

— Tko ste vi? — zapita ličilac koji se dobro služio turskim jezikom. — Tko ste i što je uzrokom vaše tuge?

Na odgovor se spremi nosati stari Turčin kojemu se hlače odostraga objesile poput goleme mješine. U tu bi se mješinu mogao potpuno da smjesti Singerov šivaći stroj i pola tuceta školskih globusa.

— Tužni smo zato — reče Turčin, — jer ne znamo kako da stignemo kući?

— A otkuda ste doputovali?

— Nijesmo mi doputovali, nego smo došli. Mi smo stalni stanovnici stambulski.

— A tko vam smeta da idete kući?

— Nitko ne smeta. Mi ne znamo gdje živimo. U Stambulu je toliko ulica i uličica da smo zalutali.

— A vi recite adrese vaše onima koji grad poznaju bolje od vas. Vjerujem stalno da će vam svatko moći da pomogne naći ulice u kojima živite...

— To je lakše reći nego učiniti, efendum — umiješa se drugi Turčin. — Mi nemamo adresa, a vračari naši sasvim su zaboravili svoj posao...

— Sasvim su ga zaboravili! — potvrdi treći.

— I samo badava beru novac — reče četvrti.

— Ne razumijem vas posve — progovori iznova ličilac, — o kakovima to vračarima govorite i što ti vračari imaju posla kod vaše stvari?

— Pa treba li svaki od nas da se vrati svojoj kući?

— Dakako da treba. Zato i jest kuća da se uvijek u nju vraćamo..., odgovori ličilac ne bez razloga i ne mareći za prezrive posmjehe sugovornika.

— Da. Ali vračari su zaboravili da rade svoj posao. Bar je meni Selim-aga nagatao iz kavskog taloga pravu besmislicu. Rekao mi je da živim od Aje-Sofije najprije pet ulica nadesno, četrnaest nalijevo; zatim opet nadesno jedanaest, a nalijevo sedam, a zatim upravo sto koraka.

— No pa što onda?

— Pa ništa. Kad sam sve to tačno izvršio, našao sam se na groblju. Neka mi Selim-aga sada samo dopane šaka... Izbit ću ga i ne ću se brinuti za starost njegovu!...

— Kad ćeš ga biti, pozovi i mene! — reče nosati Turčin s mješinom odostraga. — Istina, mene je nasamario ne Selim-aga, već Ćor-Mustafa, ali Mustafu je teško naći, a Selim-aga uvijek sjedi pred vratima Aje-Sofije. Mogu da izbijem i Selima...

— A što se vama dogodilo? — upita ličilac nosonju.

— Ružna pripovijest, efendum. Dođem ja Ćor-Mustafi i rečem mu: U Stambulu je tisuću uličica. Što je na tom čudnovata da sam zalutao. Gataj mi, dobrotvore i rastumači mi gdje živim? — »Da je u Stambulu pet tisuća ulica i deset puta toliko uličica, ja bih ti ipak znao da označim tvoju kuću« — odgovori mi Mustafa. Ja se zahvalim Alahu što je za mene poslao na svijet mudroga toga čovjeka i platim Mustafi unaprijed medžidiju. Mustafa naredi istoga časa da mu donesu kuhanoga graha i proždrljivo se baci na nj — »nemoj da pomisliš« — reče Mustafa gutajući halapljivo grah i začinjajući ga ekmekom* — »ne misli da se meni hoće jesti. Ni spomena! Ja uvijek jedem grah da izoštrim čuvstvo vidovito-

———————

* kruh

sti«. Kad je Mustafa želudac svoj pošteno napunio, reče meni: — »Idi, sine moj, na trg. Kupi u mesara kost i podaj je žutome psetu. Kada pseto primi kost u zube, a ti udri po životinji štapom. Pseto će da bježi, a ti za njim. Putem će na žutoga psa navaljivati drugi psi. Deveti psečji boj razvit će se upravo pred vratima tvoje kuće!« Ja učinim sve što mi je naredio. Pseto se našlo snažno, a ja nijesam čovjek mlad. Treba li da rečem da sam, kad sam napokon ušao u svoju kuću, bio do kraja izmoren. Ženu sam svoju našao vrlo odebljalu iza dvodnevnoga moga izbivanja. — »Ej, Zulejko, da ti nijesi pojela svu halvu što sam je ostavio kad sam otišao od kuće?« — rečem ja ženi, — ali ne dobijem odgovora. Ona nekuda pobjegne na oko vrlo prestrašena. Začudio sam se ponešto trima djevojkama koje su spavale na mome krevetu, a u mene i žene moje nije prije bilo djece. Možda se to meni samo tako pričinilo od umora — odlučim ja i već sam se spremao da legnem, ali se međutim vratila žena koju je pratilo deset susjeda; ovi navalili na me i izbivši me strašno, bacili me preko stuba. Padajući dospio sam da prebrojim stepenice. Bilo ih je osamnaest. Istom sam onda razumio da me Ćor-Mustafa prevario i da sam zapao u tuđi stan, jer stube u mojoj kući nijesu imale osamnaest stepenica, nego četrnaest. Kako da iza toga ne izbijem Selima? Istina je da me prevario Mustafa, ali Selima je naći mnogo lakše...

Ličilac prevede Peku sadržaj svoga razgovora s Turcima i oni obojica požale nesretnike. Jedan od tih zalutalih ljudi imao je u Stambulu četiri kuće, a nije mogao ni jedne da nađe. Čitave je dane, ne uračunavši noći, stajao taj jadnik pred džamijom nadajući se da će ma i samo u snu ugledati pravi put do jedne od svojih kuća. Ali on je u snu vidio svakakovu zbrku koja nije imala nikakove veze s njegovim brigama. Sat prije toga gledao je on posljednji svoj san: komadić ovčjega sira, a u nj utaknuta olovka. Snoviđenje iznese pred javno mišljenje, ali smisla u njemu nijesu mogli da nađu...

Sva je ta pripovijest Peka vrlo pozabavila s jedne strane, a s druge ga je potaknula na zamisao — da predloži gradskom poglavarstvu carigradskom neka se napiše na uglu svake ulice ime njezino, a kuće neka se označe brojkama. Grad primi predlog, a Pek i ličilac dobiju golemu naručbu, štaviše i predujam.

— Kakova imena predlažete vi za vaše ulice? — upita Pek najstarijega između gradskih zastupnika.

— A kako nazivaju obično ulice u Evropi?

— Imenima junaka, kraljeva, obretnika, pisaca i sličnima.

— A vi ih nazovite kako hoćete — reče Turčin. — Radite sami, kad vas se već plaća, a ne silite nas da si taremo glave tricama...

Posljedice toga razgovora bile su da se u Stambulu pojavile ulice »Riđega Džonija«, »Tetke Gops« i »Vili-Bajala«.

Pošto se prijatelji sastali, udesili su izvanredno vijeće na kojemu se Pek bez i najmanjega kolebanja pridružio Bobu i Viliju da zajednički krenu u revolucijonu Rusiju.

— Moj će ličilac sve to da učini bez mene — reče Pek — jer sam glavni dio posla, raspored njegov naime, već ja izvršio. A u Sovjetsku Rusiju hoću ja da stignem zato jer je sada tamo, kako sam čuo, otvoreno polje inozemnome kapitalu, a u mene je prilična svota novaca.

Na istome tome vijeću izradili su potankosti putovanja što su ga dječaci odlučili da izvedu doista na motornu čamcu.

— Mi ćemo to dakako učiniti tako da vlasnik čamca ne će pretrpjeti novčane štete — mirio je Pek sumnje svojih drugova.

Najnestrpljiviji od sviju bio je Vili. Htio je da se dan odlaska odredi za sutra. Ali Pek je dokazivao da bi prevelika žurba mogla naškoditi preduzeću. Valjalo je poslušati Peka, jer su njega izabrali zapovjednikom ekspedicije.

GLAVA DVANAESTA

iz koje čitač jasno vidi kako roman ne može da se svrši trećim dijelom.

Džoni je činio dobra djela i na desno i na lijevo, izdržljivo i ustrajno. Kad se misteru Gordonu javljao za plaću, Džoni je povjereniku milijunaševu pokazivao svaki put svoju bilježnicu. Mister Gordon pažljivo ju je pregledavao poređujući je od vremena do vremena sa svjedočanstvima izvidnika. Džoni je svoje djelo vršio časno i katkada na svoju štetu što je mistera Gordona čudilo i radovalo.

— Vi ste, Džoni, momak i pô — govorio je mister Gordon. — Vi ste postali savršeno dobrim čovjekom. Ja to tumačim glavno time što ste se obojadisali.

Džoni je odlazio od mistera Gordona vrlo zadovoljan samim sobom i onima papirićima koji se, složeni u četvero, širili po džepovima njegova prsluka. Ipak ga je novac stao sve manje i manje da zanima, i nije se rijetko dešavalo da je štaviše i zaboravljao da unese ovo ili ono dobro djelo u svoju knjigu.

Već je nekoliko puta Džoni posjetio panoptikum, gdje je uvijek sjedao bliže pozornice i, dočekavši se tačke rakovice sa ženskom glavom, nijemo se divio čudesnoj glavi svoje izabranice. Plativši pravo razgovora, stao je poslije predstave da se zabavlja s glavom koja mu se smiješila sad veselo, sad tužno.

— Milostiva gospođice! — reče jednom Džoni crveneći se i ne dižući očiju. Milostiva! Vrlo bih želio da se oženim s vama... I za to vas molim za vašu...

Džoni se smete još jače. Kakav li je on to drski čovjek. Malo te nije rekao: ruku!

— I, za to vas molim za vaše škare! — popravi se Džoni još u pravi čas.

Taj je predlog ženu-rakovicu neobično razveselio.

— Vi hoćete da me oženite? Zar vas ne odbija moja nakaznost? Ta ja sam ipak samo rakovica!

— Ja u tome ne vidim nikakove zapreke. Jedino što biste, milostiva gospođice, trebali da učinite meni za volju — bilo bi da promijenite vašu pogansku vjeru i prijeđete na kršćanstvo...

— Jeste li vi, Džoni, promislili što hoćete da uradite? Zar vam se ne će svi oko vas smijati kad saznadu za tu čudnovatu vašu odluku?

— To su trice i kučine, milostiva gospođice! Već je davno vrijeme da se započne borba protiv javnih predrasuda...

— Pa dobro! Uzmimo na čas da ja pristajem na vaš predlog; kako si vi onda zamišljate zajednički naš život? Ta ja sam pretežno vodena životinja...

— Što zato? — govorio je Džoni sav usijan. — Ja ću u našem stanu urediti veliki akvarium. Šta više, pravi i čitavi basen. Katkada ćete vi odanle izlaziti k meni, drugi put ja mogu da zaronim k vama da ispijemo zajedno šalicu kave. Kupit ću si posebno ronačko odijelo ili ću promatrati vaš život kroz staklene stijene akvariuma i izučiti vaše navike...

— Ali ako se meni prohtije da izađem s vama na ulicu?

— Vrlo dobro. Tko nas smeta da to učinimo?

— Ali znate li vi, Džoni, da mi rakovice hodamo natraške? Vi ćete dakle morati da me izvlačite sad iz jednog, sad iz drugog dućana...

— I to neka vas ne uznemiruje, milostiva gospođice. U tome pitanju sve ženske hodaju natraške...

— Sad razumijem vaše mišljenje o ženama — nasmije se žena-rakovica. — Bilo kako bilo, o našemu braku neka se s vama porazgovori moja drugarica. Idite dotle i pričekajte je na ulici pred ulazom. Ona će izaći za tren...

Džoni natisne kapu i izađe poslušno iz kazališta, a pratili ga učtivi pokloni vlasnika koji je u Džonija izmamio mnogo novaca za razgovore njegove s rakovicom.

Džoni nije dugo čekao. Pred izlazom iz kazališta pojavio se skladni lik male ženskinje.

— Pođimo! — reče ona zaustavivši se nasuprot Džoniju. — Pođimo! Provedite me tim užasnim ulicama do kuće, a putem ćemo da razgovaramo...

Džoniju ispadne lula iz ustiju i nagnuvši se naprijed, on se ukoči u najnevjerojatnijemu stavu. Gledao je u malu ženskinju i nije vjerovao svojim očima.

Mala se ženskinja zvonko nasmije.

— Zatvorite usta, dragi Džoni, da ne bi tko bacio u njih dopisnicu držeći vas za listovni ormarić.

Džonija je zapanjilo sve što je vidio i čuo. Pošao je nesvijesno s malom ženskom, ne razumijevajući još uvijek ničega, ali usta je zatvorio, škripnuvši savjesno zubima.

— Vi dakle nijeste rakovica, milostiva gospođice? — mogao je napokon da reče. — U vas su dakle i ruke i noge?

— I ruke i noge — nastavi mala ženskinja. — A glavno želudac. Njega radi sam i prihvatila predlog gospodina Dajka da stupim s njime u panoptikum, gdje me vide u ulozi rakovice. Vi ste, Džoni, žrtva spretne varke...

Smeteni Džoni nije nalazio riječi da izreče svoje čuđenje. On kao da je štaviše bio malo i razočaran, ali nije prošlo ni pet časaka i između njih se raspreo živ razgovor iz kojega je Džoni saznao da je žena-rakovica ruska izbjeglica, grofinjica d'Šoazi.

— U Rusiji sam bila vrlo bogata, Džoni, a sada trpim strašnu bijedu. Ono što zarađujem u panoptikumu, jedva mi dostaje za kruh.

— Milostiva gospođice! Ja mogu smjesta da vam kupim prijesne ribe — promuca Džoni.

— Da vi nijeste sašli s uma, Džoni? Što će mi prijesna riba?

— O, oprostite, grofice! Tako sam navikao na to da ste vi rakovica...

— Kako ste vi glupi, Džoni! Ali zato ste ipak vrlo dobri... Ja teško živim, Džoni. Ta ja sam tako mlada. Meni je istom devetnaest godina.

— Tako malo? — usklikne Džoni.

— Fuj! Ta valjda se ne činim mnogo starijom? Kakav ste vi, Džoni, neotesanac!

— Ja sam već davno sumnjao da ste vi, milostiva gospođice, vrlo mladi. Nijesam nikada vjerovao vlasniku panoptikuma koji je govorio da vam je oko sedamsto godina. Laže, budala, mislio sam ja. Ima joj šezdeset, ne više...

— Kome to ima žezdeset godina?

— Vama, milostiva gospođice!

— Vi ste, Džoni, nevaljanac! Vi vrijeđate nemoćnu djevojku...

— Nijesam ja kriv! Mislio sam da ste rakovica...

— Ah, Džoni! Mi tu govorimo gluposti... Ja se s vama toliko smijem, a zapravo mi je vrlo teško...

U očima grofičinim zablistaju suze.

— Što vam je, milostiva gospođice? Za boga, ne plačite. Ne plačite, molim vas. Otkako se bavim dobrim djelima, ne mogu da vidim suze. Naročito suze dječje ili ženske...

— Teška je moja tuga, Džoni. Posve sam sama. Otac i mati poginuli su mi za vrijeme revolucije, a ženik moj zacijelo je također ubijen...

— Kako ženik? — usklikne Džoni ogorčeno. — Vi ste dakle drugome nekomu obećali vaše škare...

Džoni se dosjeti i znajući da je kriv, klizne pogledom do male ručice svoje sugovornice.

— Ah, Džoni, kako ste vi tvrdoglavi! — uzdahne grofinjica beznadno. — Pa dakako da sam već zaručena, dakle ne mogu da budem više ničija. Možda je ženik moj živ. Naše je vrijeme — vrijeme najčudesnijih susretaja i neočekivanih pustolovina.

Valjalo je ići vrlo daleko.

— Ja bih se, Džoni, i sada mogla da nazovem vrlo bogatom, ali, nažalost, do moga se bogatstva nikako ne može. Zakopano je u podrumu moga ljetnikovca u Odesi. Sve je naše porodično blago tamo sakriveno i nitko ga ne može da nađe. Da je u mene samo deseti dio mojih briljanata...

— Milostiva gospođice! — vikne Džoni. — Meni je u glavu sunula misao. Ne bih li ja pokušao da se domognem vaših dragocjenosti? Pristajem da putujem u Odesu. Ne bio ja Džoni, ako se ne domognem za vas onoga što je vaše, i što vam bar malacko može da uljepša život.

— Zaboga, Džoni, ne mislite takova šta! Bolje je živjeti u paklu, nego li u mome, nekada milom i prekrasnom gradu u kojemu sad vlada glad i pogibija...

Ali Džoni je bio tvrdoglav. Čitavim je putem dokazivao grofinjici, da će sjajno znati da ispuni zadaću što ju je preuzeo, a ako bi kako i poginuo, bit će sretan da izgubi život svoj poradi dobroga djela.

— Dobro! Neka je na vašu — pristane napokon grofinjica. — Sutra ćemo do kraja da riješimo taj posao. Dat ću vam potanke upute gdje ćete naći riznicu. Pokušajte! Ja kod toga postavljam samo jedan uvjet: polovicu mojih dragocjenosti uzet ćete sebi za dobra djela. Evo moje kuće. Do viđenja!

Grofinjica poda Džoniju malu svoju ručicu koju Džoni učtivo poljubi.

Vraćajući se istim putem, Džoni je letio poput ptice. Ispunio ga zanos zbog važne odluke što ju je netom stvorio. U Galati nahrupi on na nekakova dva čovjeka. Jedan od njih udarao je po drugome i govorio uza to:

— Evo ti, evo ti, nä! Ostavi me na miru, dosadni čovječe! Evo ti, evo ti, nä!...

Džoni prepozna kneza Tjemnjicina koji je tukao Kolobova.

— Zamislite si, Džoni! Ova me budala ne ostavlja ni na čas, a kada sam htio da založim u jeftinome turskom dućančiću, navalio je na me da me kara. Vi, veli on, ne smijete da sramotite kneževsko vaše dostojanstvo. Vi treba da jedete u najboljoj gostioni. I, zamislite si, vadi ti on svoj, zacijelo, posljednji novac i tura mi ga u ruke. Neka platim večeru u finoj gostioni. Kako dakle da ga ne bijem?

Knez udari Kolobova još jednom, našto ovaj brzo smukne.

— Zbogom ostajte, kneže! — reče Džoni. — Ovih dana putujem po vrlo važnu poslu u Odesu...

— Kuda? — zapita knez sav u čudu.

— U Odesu! — ponovi Džoni.

Knez se silno obradova.

— Mili moj Džoni! To nije moguće! Pa i ja putujem u Odesu da potražim nevjestu svoju. Mi ćemo dakle putovati zajedno! Što velite na to?

Treba li da se reče kako je Džoni bio sretan što će imati kneza-suptnika. Oni ne časeći časa zađu da popiju čašu vina za uspjeh opasnoga putovanja.

(Svršit će se.)

SVRŠETAK 3. DIJELA.

U LETNIM NOĆIMA

U toplim letnim noćima, kada na dalekim dimnjacima kuća spavaju golubovi i svileni kaleži cveća čekaju biserne kapi rose, ja ustajem iz kreveta i otvaram svoje prozore...

Vani je sve tiho, mirno. Samo katkada zašumi orahovo lišće i lagano zatitraju plave noćne sene. I onda je opet — mir.

I lagano dižem lice i gledam i šutim...

Na azurnom moru neba, isprutanom mekanim belim oblačićima kô penom dalekih valova, srebrni čun meseca pokriva male kristale zvezda drhtavom koprenom svojih svilenih traka. Moje ga oči mirno, pobožno prate i u njima se rađa mala drhtava suza...

Znam — da se sada otvaraju duše mnogih kô velike skupocene školjke i nude Nekome svoja biserna zrna —; znam, da mnogi sada ustaju i polako otvaraju svoje prozore u očekivanju Nečega —; znam, da sada u njima cvatu ljiljani...

Stojim, gledam i šutim... Srce mi kuca u mekanom, drhtavom ritmu i krv mi lagano mije vene. U kosi cvetaju srebrne ruže mesečevih traka i suza sja na obrazu.

I moje mlade, tople misli lete kô leptiri svilenih krila nekud daleko u noć i u srcu ostaje — tuga.

Da, to mi se uvek događa u toplim letnim noćima, kada na malenim dimnjacima kuća spavaju golubovi i svileni kaleži cveća čekaju biserne kapi rose. Tada ustajem i polako otvaram svoje prozore i čekam svoju — grhtavu zvezdu sreće.

Vlado Kovačić, VII. gimn.

LJ. KRAJAČIĆ **Prijatelju: D. Verglesu**

KAPLJICA ROSE I VJEVERICA

U nekoj gustoj i tihoj crnogoričnoj šumi nastanila se vesela i mlada vjeverica. Njene su žive, okrugle očice tako nemirno gledale unaokolo, kao da štogod traže ili se njeno srce čega teško plaši. Samoći se napokon s vremenom i priviknula, ali neka se tiha sjeta potkrala u njeno čisto, drhtavo srce. Ona je počela osjećati, da joj treba netko, s kime bi mogla u časovima, kad je od vike i veselja zaokupe umor i mir, progovoriti koju toplu, iskrenu riječ. Znala se sjetiti svojega doma, u kome joj kraj drage majčice bijaše tako milo sve do onoga dana, kad joj jednoć majka ode da potraži i njoj malenoj i sebi nešto tečne hrane i nevrati se više. Negdje je zvijer koja dovreba, udari, a ona eto osta sama na životu. I što se češće toga znala sjećati, sve joj je bivalo teže, i njena čežnja, da u toj samoći nađe prijatelja u kome bi mogla gledati sebe kao u kakvu iskrenu zrcalu, sve je više i sve jače rasla.

U šumi svakoga je jutra za izlaza sunčeva svaka tamna iglica gorjela i caklila se po kojom kapi rose, kao da je po njoj anđeo proplakao preko noći mnogo i mnogo čistih suza. I u tim jutarnjim bistrim zrcalcima mlada se vjeverica najradije ogledavala. U čistu njihovu odrazu ugledavši svoju sliku učinilo joj se, kao da gleda u njima svoju drugaricu s kojom može da se iskreno porazgovori. I uvijek joj bijaše onda voljko; kao da nije u toj gustoj, mrtvoj šumi sama. A kad bi sunce te bajoslovne vlažne briljante isušilo na grančicama, onda bi se mala vjetrogonja našla i opet osamljena, žalosna.

— Oh, da mi je samo takav jedan prijatelj! uzdisala je onda duboko i čeznula za čistom kapljicom rose.

Jednoga ranog jesenskoga jutra, kad se samotna šuma osula rosnim kapima kao samim biserjem, gust je oblak, što se natkrilio nad modrim obzorjem, smeo sunčane znake u njihovu poslu. Nekoliko je kapi po grančicama ostalo, da budu ukras tamnoj šumi. No uskoro došao je vjetar.

— Vjetre, dobri starče, ne bacaj nas s grančica! molile se kapljice rose kao da netko na samrtnoj postelji moli života. Ali vjetar nije slušao. Vrzao je kroz granje, lomio rebra i savijao vitko drveće, a kapljice se kao zrele kupine ronile s grančica i gubile u hladnoj jesenskoj zemlji. Negdje oko podneva, kad je čudni starac stišao svoj hladni bijes, izvukla se vjeverica iz svojega duplja, švrgnula repom kitnjastim nalijevo, pa nadesno, zirnula okruglim očicama na crni oblak i lagano se uspela na jednu granu.

— Mislila sam, bit će snijega! opazila je umivajući šapicama šiljatu, dlakavu gubicu.

— I carstvo sam svoje zimsko već sa sjeverne strane mahovinom obložila! Da me ne iznenadiš, starče moj studeni! dalje je blebetala mala vjeverica.

— Samo još nešto hrane, da ubrzo skupim, pa onda, kako te volja bjesni i psuj! reče i u želji da potraži zimine protrči dalje deblom. Poskoči s jedne grane na drugu, sve naviše i naviše i najzad se nađe gotovo na vrhu debla. Na jednoj tankoj grani smiri se, odupre se repom i zagleda po prostoru. Oblaci su, valjda gonjeni visokim vjetrom, jurili iznad nje, a njeno se mlado srce smješkalo tako nestašno i glasno, da je grana stala da se savija upravo kao da je lomi vjetar.

— Ah, nemoj, otrest ćeš me i poginut ću! Smiri se! odjedared kroz taj smijeh ču pustopašna dubok i očajan uzdah. Malo joj srce zadrhta i ona se ogleda plaho oko sebe.

Na kraju grane, u rašlji između dviju grančica drhtala je, kao što malo dijete dršće od studeni, jedna kaplja rose.

— Zar ti to govoriš? upita vjeverica.

— Ja!

— Pa što radiš ovdje?

— Zaostala sam!

— Kako zaostala?

— Sve je moje družice sunce izrana ispilo, a koliko nije ono, toliko ih vjetar otresao s grana! Ja sam se zaželjela svijeta i prijateljske ljubavi, pa se ovdje sakrih! A gle, Ti dođe i malo, pa me preda smrti!

— Dobra moja sestrice! — odgovori vjeverica. I ja sam sama, posve sama u ovoj gustoj tišini. U čistoći tvojih sestrica često sam ogledala lišce svoje i zaželjela se Vašega prijateljstva! Hoćeš li mi dakle biti prijateljicom?

— Hoću! Ja se i sakrih ovdje, jer žudim za svijetom i želim prijatelja!

— Oh, draga moja rosice, daj da se u tebi ogledam! poželje vjeverica.

— Samo oprezno, jer ja krhko visim! Da mi ne zadaš smrt! uzdrhtao je glas u kapljice rose.

— Hoću, hoću! i srce u vjeverice tako uzdrhta od radosti, da se propela na stražnje noge, oduprla se kitnjastim repom i u jednome skoku primakla se rosici. Grančica uzdrhta, zaljulja se, a kap rose zatitra, odulji se i otkine između rašlja. U poslijepodnevnome sunčanom šumskom sutonu, kao da je dlanovi smrti nose, spuštala se k zemlji.

— Kud ćeš, dobra moja? u čudu je pitala vjeverica držeći se o krhku grančicu u prednjim nogama i gledajući puna čežnje za kapljicom, što se sve dublje spuštala k zemlji.

— Tvoja me vruća ljubav ubi! uzdisala je kapljica.

— Kako ubi? Ta ja te prijateljski zavoljeh!

— I prijatelju valja oprezno prilaziti, hoćeš li, da njegovu ljubav uščuvaš? pred smrt jecala je kapljica.

I u taj čas sav se njen sjaj razli o studen mračne zemlje, a vjeverica zaplače gorko i osjeti još jaču čežnju u svome mladom srcu za prijateljem u toj dubokoj šumskoj samoći.

J. H. FABRE

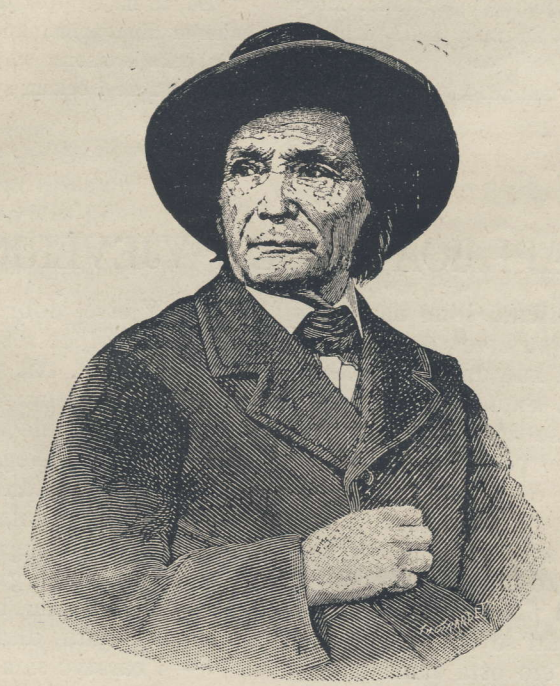

Po članku L. Mangina, člana Instituta i ravnatelja narodnoga prirodoslovnoga muzeja u Parizu, napisana u časopisu Je sais tout u slavu stogodišnjice od rođenja. Da se pokloni jakoj volji i ustrajnosti ubogoga seljačkoga sina, koji je postao najbolji poznavač buba, donosi »Mladost« ovaj opis života, kao što je u svome prvome godištu u 6. i 7. broju donijela opis života slavnoga zvjezdara C. Flammariona, također seljačkoga sina, rezbarskoga šegrta, koji se kao i njegov sunarodnjak J. H. Fabre uzdigao vlastitim svojim radom.

GLASOVITI poznavač buba J. H. Fabre potaknuo je brojne spise, što slave veliku njegovu važnost po nauku i njegov osobiti dar spisatelja. Ali koliki znaju između sviju, što uzdižu njegove zasluge, pravi tok njegova života? Koliki znaju, da je ovo krepko čedo Rouerguea, stare francuske grofovije na jugu Francuske, blizu Lyonskoga zatona, koja je danas departman Aveyron, čedo genijalna duha, steklo samo i bez pomoći učiteljeve visoku književnu i naučnu naobrazbu, prije negoli se posvetilo proučavanju sićušnih bića, koja su postala strast njegova života.

Ovoga proljeća sprema se velika službena proslava stogodišnjice od njegova rođenja (22. prosinca 1823., umro 1915.), koja će biti udešena tako, da će isticati zahvalnost i priznanje naroda čovjeku, koji je posvetio sav svoj život naučnome istraživanju. Zato je dobra zgoda, da se izloži, kako je »deran od pet, šest godina, obučen u haljinu od gruboga sukna, što mu se sva blatna povlači po bosim nogama«, koji trči u Rouergueu u blizini seoca Saint-Léonsa posred šikara za svakovrsnim bubama, postao »nenadmašiv« posmatrač po riječima slavnoga prirodnjaka Ch. Darwina, »Homer buba«, kako ga je nazvao V. Hugo, i koga M. Maeterlink ocjenjuje kao »jednoga od najvećih prirodoslovaca i najdivnijega pjesnika u modernome i odista opravdanome smislu te riječi«.

FABREOVI roditelji su siromašni; osnovnu školu polazi u rodnome selu Saint-Léons de Rouergue; s deset godina poslan je u srednju školu u Rodez, glavno mjesto Rouerguea, na rječici Aveyron, pritoku Garonne. Siromašan od kuće naplaćivao je svoju opskrbu malenim uslugama.

Za nekoliko godina prekine mu nauke posvemašnje osiromašenje njegove obitelji. »Kao skitnica obiđe

on Languedoc i Provansu, prodavač je naranača, trhonoša, sluga u stajama«, ali uza svu ovu nevolju ne prestaje mladić da radi s knjigama, koje je mogao da spase od velike domaće nesreće, ne prestaje da voli bube. O tome nam sam priča u nekoj svojoj raspravi: ...»spominjem se i danas nekoga hrušta, što sam ga našao prvi puta; njegove perjanice od ticala, po smeđoj podlozi otmeno posute bijelim mrljama, bile su mi tračak sunca u svakidanjim nevoljama«.

Upravo za ovoga najtužnijeg odsječka života, kada klone i najhrabrija odvažnost, Fabre se usuđuje upustiti se u natjecanje da poluči stipendij na fakultetu u Avignonu. Nesamo da se uspješno natjecao, već je bio pače primljen kao prvi, i tako je dao sjajan primjer neobične i pobjedničke volje.

Od toga su trenutka u Fabreu dva čovjeka. Jedan steče profesorsko zvanje. Drugi Fabre zaljubljen je u bube i riješen da prodre u tajne njihova života. To je sukob, koji se kroz dvadeset godina uvijek iznova rađa između oba ova lika njegove ličnosti.

Po svršenome fakultetu u Avignonu postavljen je Fabre učiteljem u nedalekom mjestancu Carpentras, gdje se bez ičije pomoći sprema da postigne prvi akademski stepen. Kada ga je stekao, postavljen je na srednju školu u divan kraj, u glavni grad ostrva Korsike, Ajaccio, otkuda se vraća za kratko vrijeme, da položi profesorski ispit iz matematike.

Nakon toga imenovan je Fabre profesorom na gimnaziji u Avignonu i tu ne popuni samo svoj profesorski ispit još drugim predmetima, već se sprema i za doktorat. Taj je sjajno položio godine 1854. u Parizu s dvije originalne radnje, što je velika rijetkost u analima, u koje se bilježi sve što se odnosi na sticanje ove akademske časti.

I tako je stekao on sam, vlastitom svojom snagom vrlo opširnu općenitu naobrazbu, s kojom je mnogo odskakivao od svojih drugova, a to su prvenstvo još povećali i njegovi uspjesi kao nastavnika.

Ali koliko je puta u ovo vrijeme ostavljao svoje knjige i zadaćnice, da slijedi skitničku bubu ili da ubere neobičan cvijetak, usprkos svemu nastojanju, da se odupre.

Bilo u Carpentrasu, bilo u Ajacciou, prisustvujemo borbi između ove dvije sklonosti, koje nam je sam Fabre tako lijepo izložio: »More prepuno čudesa, obale, na koje su valovi nabacali tako lijepe školjke, makija (ona posebna primorska gušťara od zimzelena grmlja) od mrča, planika i tršlja, sav ovaj raj divne prirode bori se s previše uspjeha protiv kosinusa... Podliježem! Moje slobodno vrijeme raskrojeno je u dvije strane: jedna, jaka, vraća me matematici, prema mojim nakanama, prema osnovu moje budućnosti na sveučilištu; druga se plašljivo gubi u biljarenju (botaniziranju) i traženju morskih stvari. Kakav li divan kraj! Kakova bi vanredna proučavanja izveo ovdje: da me nije opsjeo x i y, posve bih se bio predao mojim sklonostima!«

FABRE je bio neuporediv nastavnik i svojim knjigama — uzorima ljupkoga i tačnoga izlaganja najtežih problema — i svojom usmenom obukom, pa mu se glas brzo raširio i van zidina grada. Znameniti povjesničar V. Duruy, isprva glavni školski nadzornik, a kasnije, za drugoga carstva u Francuskoj, ministar prosvjete i senator, tako je visoko cijenio Fabrea, da je htio da bude domaći učitelj prijestolonasljednika, sina cara Napoleona III.

Ništa manji ne bijaše mu ni naučni ugled. Njegova otkrića s opnokrilcima, što napola usmrte svoj plijen, kao neke ose grabljivice[1]) i o hipermetamorfozi, t. j. čudnoj preobrazbi kod kokica, što živu kao nametnici u stanovima nekih pčela, koje imaju po četiri vrste različitih ličinaka prije negoli odrastu, pribavila su mu najlaskavija priznanja. Kod naše kokice nema kao kod leptira obična preobrazba, da se iz jajeta izlegne gusjenica, koja se zakukulji kad odraste, a iz kukuljice izađe leptir. Iz jajeta kokice izleže se u zemlji sićušna ličinka. Ta se popne na cvijeće i tu vreba, dok ne dođe kakova pčela po med. Kad priđe pčela, skoči na nju, dođe s njome u košnicu i nastani se u saću. Tu se preobrazi u novu ličinku, koja živi od meda. Ova se zakukulji u prividnu kukuljicu, iz nje izađe konačna ličinka i tek od ove postane prava kukuljica, iz koje se izleže nova odrasla kokica.

Više puta bio je Fabre nagrađen od Instituta, najvišega francuskog naučnog zavoda, složenoga od pet akademija, koji svake godine dijeli nagrade za najbolje naučne radove. Osobito su mu iskazali svoje štovanje zoolog L. Dufour, koji se mnogo bavio bubama i baš potaknuo Fabrea, da se njima pozabavi, pa Ch. Darwin, L. Pasteur i drugi znameniti prirodnjaci. Imao je puno prava, da dobije ono što je već davno želio: stolicu na sveučilištu.

Ali odrastao u nevolji i o svojoj muci, opterećen radom, nije se nikada mnogo družio s drugima, koji mu toga samotovanja nijesu praštali. Zato su još mnogo pretjerali njegovu manu, koja mu je zaostala od gorkih časova, dok se kao mladić sam uzdržavao, a to je, da bijaše neuredan i nešto malo »divljak«, koji nije mnogo mario za dobre običaje i javno mišljenje. Tako su ga odgurnuli u stranu njegovo slobodno ponašanje i njegov izgled seljaka u otrcanim haljinama. Izvrgnut niskoj zavisti, koju je izazvala njegova velika nadmoćnost, bijaše on žrtva izvjesnoga gnjeva, koji nije mogao da mu oprosti, što je bio jedan od prvaka u novo uvedenim djevojačkim školama, i da je u obučavanju djevojaka postigao sjajne uspjehe. Kako bi zagušili njegov nezavisan glas, poslali su ga pod istragu, da ga se riješe. To bijaše Fabreu suviše: klonuo, ostavi se obučavanja godine 1870....

ETO ga ponovo na cesti, kao što je nekada s petnaest godina ostavljao školu u Rodezu... Ali nije više sam, ima brojnu obitelj, a prolazi mu i pedeseta godina. To je bome nevolja! Što će mu, da je sa slobodom stekao i mogućnost, da se posveti svome najmilijemu proučavanju.

Odsada će da provodi dvojak život: dan će biti posvećen opažanju i ispitivanju, noći i mračni dani sastavljanju učevnih knjiga, kojih je izdao preko dva tuceta. I tako Fabre postojanim radom, koji može da vrši bez štete po svoje krepko zdravlje, brine se za obitelj i sprema se za divan procvat svojih uspomena o bubama, Souvenirs entomologiques, golemoga djela u deset svezaka.

Nastanjen u predgrađu Orangea, nedaleko Avignona, u svojoj miloj Provansi, da bude na dohvatu po-

---

[1]) »Osa grabljivica iz Languedoca« prevedena je u 5. knjizi popularne biblioteke hrv. prirodoslovnoga društva: Fabre, Iz života kukaca.

ljana, gdje se zbivaju njegova opažanja, Fabre popunjuje i proširuje svoja otkrića. Ali put, dok slijedi predmete svoga proučavanja, oduzimlje mu najbolje vrijeme. Zato sniva o tome, kako bi posjedovao maleno zemljište, dobro ograđeno, gdje bi mogao da radi bez straha, da će ga itko smetati. Uz seoce Sérignan, malo sjeverno od Orangea, s lijeve strane Rhone, našao je onaj »kutić zemlje, zapušten, neplodan, spržen od sunca, tako povoljan stričku i opnokrilcima«.

Ali koliko rukopisa treba dati nakladniku, da kupi »ovu neobrađenu i šljunkovitu zemlju, kojom prođe u proljeće ovca, ako je slučajno padala kiša, pa je na njoj izraslo malo trave!«

Prošlo je deset godina, prije negoli je Fabre postao vlasnikom svoga raja; ali kada mu se jedamput obistinio ovaj san, izriče svoju radost u divnim stranicama: »...Rekao sam raj, i s moje strane nije taj izraz nimalo neumjestan. To rđavo tlo, kome nitko nije htio da povjeri ni prstomet sjemenja repe, pravi je zemaljski raj za opnokrilce. Bujno razrasli stričak i različak privlače mi ih iz čitave okolice. Nikad nisam vidio na mome potraživanju buba toliko stanovništvo sabrano na jednome mjestu«.

Odsada na svojoj grudi, skromnih potreba, imao je prodajom svojih knjiga osiguran svagdanji hljeb, pa se mogao konačno sav da posveti svome najmilijem istraživanju bez brige, što će da bude sutra. Poznata je njegova žetva ljepša od sve druge: točnošću činjenica, ljepotom i milinom stila, daleko nadmašuje djela svojih prethodnika.

MEĐUTIM se pod konac života uznemiri i ražalosti od brige, što će biti od njegova mila zakloništa i njegovih mučno sabranih zbirki. On izražava zabrinutost za svoju lijepu zbirku akvarela gljiva, koja prikazuje tolikom vjernošću gljive u okolici Sérignana.

»Ona mi pribavlja nedjeljom posjetnike seljake, koji je prostodušno razgledavaju zapanjeni, da su te lijepe slike izvedene prostom rukom... Oni odmah prepoznavaju naslikanu gljivu, kazuju mi domaće ime, najbolji dokaz, kako je vjeran moj kist.

Što li će da bude s ovom velikom hrpom slikarija, u kojima počiva toliko rada? Bez sumnje će moji još neko vrijeme čuvati ovu svetinju; ali prije ili kasnije, kad im bude samo na smetnju, kada bude seljena iz ormara u ormar, s tavana na tavan, kada je budu posjećivali parcovi i zaprljali odbačen papir, doći će konačno u ruke kojega praunuka, koji će ih, kao što su već djeca, razrezati u četvorine, da načine pladnjeve. To je pravilo. Ono što je naša mašta milovala s najviše ljubavi, svršava na najjadniji način u pandžama zbilje«. (Ovo je iz Fabreova štiva »Spomeni iz djetinjstva«, odštampana i u prvome godištu »Mladosti«, broj 8.).

Štovatelji i prijatelji Fabrea imali su plemenitu nakanu, da raspršе ovu njegovu bojazan, koja mu je ogorčavala posljednje godine života. Sakupljanjem dobrovoljnih priloga htjeli su da otkupe njegov posjed i da ga poklone državi, ali je rat godine 1914. pomrsio ove planove... Ipak je godine 1920. francuski parlamenat odobrio trošak da se kupi Fabreov posjed, i danas je on priključen narodnome prirodoslovnome muzeju.

Tako je ostvarena želja slavnoga naučnjaka, toliko snažno izražena u opisu njegova posjeda. »Kad će biti ostvaren laboratorij za bube, gdje se ne će proučavati mrtva buba, napola istrula, već živa; laboratorij, koji će se baviti nagonom, običajima, načinom života, radom, borbama, razmnaženjem ovoga sićušnoga svijeta s kojim treba da ozbiljno računaju poljoprivreda i filozofija?... U modi je mekušac i polip[1]), dubljine mora istražuju se pomoću velikih strugala.[2]) Nepoznato nam ostaje tlo, koje gazimo nogama! U čekanju, da se promijeni moda, otvaram svoj laboratorij živim bubama!«

[1] Naime upravo u ono vrijeme osnivale su sve države uz svoja mora naročite laboratorije za proučavanje života umoru. Mi u našoj domovini nemamo još nažalost tako vanredno važnoga naučnoga zavoda.

[2] Velike pomorske države izaslale su i posebne brodove, koji su oplovili sve okeane, da ih naučno istraže sve do najvećih dubljina.

VEČE

Kroz neme daljine
Dopiru zvuci Tišine
Veče.
Vreme polako teče.
Kroz mrak
Otkucava sat:
Tik, tak.

Beograd **K. N. Milutinović**

RAZUM NERAZUMNIH

Mravci — tkalci

Otok je Celebes — zaista čudesan otok. On se, zapravo, ne može da računa ni k Indiji ni k Australiji, između kojih se nalazi. Izdižući se iznad mora poput goleme, divlje klupe, kojoj svaki obronak vodi u drugo carstvo, znači on kao neku prolaznu stanicu između njih.

Nije Celebes uvijek bio otokom. U davna se vremena preko mostova, što su sada iščeznuli, na njemu sabirali s različitih strana najčudnovatije životinje. Iz Australije se na nj preselili neobični torbaši, s Filipinskih otoka mali bivol anoa, nalik na divokozu, a iz Azije najčudesnija svinja svijeta — Bobirusa — kojoj u mužjaka gornje klove probijaju kroz obraze a zatim svijajući se u luk, vode sve do čela.

Noću, poslije sunčeva zalaza, nad čudnim drvećem lijeću upravo poput sablazni golemi šišmiši, letipsi crvena tijela, travasto-zelenih krila i sivkasto-žutih njuškica— koji danju spavaju u krošnjama drveća zavivši se kao u plašt u svoja krila obojana za zaštitu tako da

ih se gotovo ne može da opazi u zeleni granâ...

Učenjaci, braća Sarrasin, koji su istraživali prirodu Celebesa i otkrili nam mnoge tajne čudesnoga toga otoka, zapazili su pojavu krajnje neobičnu: gotovo svaki je zamah vjetra bacao na zemlju s velikih mango-stabala snažne, debele, na prvi pogled potpuno zdrave grane.

Savjesno je istraživanje pokazalo, da je sva unutarnjost tih grana izjedena od mrava, koji su ondje istočili čitave umjetničke hodnike.

Kako ih je zanimao posao mrava, braća Sarrasin nijesu prekinula svojih istraživanja, te im je pošlo za rukom da otkriju još zanimljiviju pojavu.

Na nekoliko grmova, što su rasli nedaleko, često je posve svježe lišće, što je čvrsto sjedjelo na grani, bilo slijepljeno jedno s drugim i stvaralo klupka velika poput glave čovjekove. U tima iz lišća slijepljenim kugljama uredila je posebna vrst mrava obitavalište i odgajala je tamo svoj podmladak. Ti su mravi, kako se čini, i izvodili složeni i za njihove razmjere i sile zaista titanski posao slijepljivanja grana i građenja gruda koje kao da su bile načinjene iz kompaktne mase.

Najčudesnije kod toga svega rada što ga svršava mali zareznik jest ovo: kako je mogao da privuče listove tako razdaleke po granama jedne od drugih, da mrav dakako nije mogao ni da pomisli da segne od jednoga lista k drugom. Ali zato mravi i ne žive svaki za se, već u čitavim narodima, da mogu zajednički da rade i da prevaljuju poteškoće, što ih inače ne bi mogli da svladaju. Pa i čovjek je sve, čime se sada služimo — mostove, željezničke pruge i kuće — izveo ne kao samac, već zajedničkim silama, gdje je jedan drugome pomogao.

Evo što su opažali radoznali učenjaci na otoku Celebes. Da uzmognu privući viši list k nižemu, čitav se red mrava postavio na samome kraju nižega lista ispruživši se svom duljinom i okrenuvši spram gore svoje čeljusti u liku škara. Ako bi se razmak između listova pokazao ipak prevelikim, onda je nastupila pomoćna kolona, koja je radila na slijedeći način: svaka je radnica uhvatila drugaricu čeljustima svojim i dizala ju je u zrak tako visoko, da je čeljustima svojima mogla da segne do kraja gornjega lista. Uhvativši list, radnice su ga povukle dolje i tako je zajedničkim silama dviju kolona pošlo za rukom da približe i sastave oba lista.

Onda se pojavljivala treća kolona kojoj je bila zadaća da slijepi listove. Sa strane se moglo pomisliti da su radnice te kolone ponijele sa sobom prave bočice s ljepilom. Brzo i spretno su pritiskale bijela neka tjelešca sada gornjoj, sada donjoj strani šava što je spajao listove.

Naskoro je opažačima postalo jasno, što je svrha toga rada. Pokazalo se da su mravi dovukli sa sobom žive ličinke, koje su imale svojstvo da izlučuju tanke paučini nalike niti iz ljepive tvari, što su se, povučene diljem čitavoga šva, naglo sušile i stvarale neobično solidnu vezu. Da prinukaju svoje žive tube s ljepilom da ga izlučuju, mravi radnice pritišću ih na kraj lista i lagano ih poškakljaju svojim brcima; taj podražaj rada izlučivanjem slinaste, ljepive tvari.

Dok se provodi sastavljanje i slijepljivanje listova i dok se posve ne osuše šavovi, prva grupa revnih radnika nastavlja da drži krajeve lišća. A pošto za to treba nemalo vremena, to nastupaju nove pomoćne sile. Posebni odred mrava bavi se dojenjem zelenih ušiju na obični mravlji način: škakljaju ih brčićima svojim sve dotle dok one pod djelovanjem podraživanja ne stanu da izlučuju slatki sok — mravlje mlijeko. Tim sokom napajaju mravi drugove svoje, koji moraju nepomično da stoje sve posteći.

Ali još dalje od celebskih mrava pošli su južno-američki mravi. Oni se više ne zadovoljavaju iskorišćivanjem svoga potomstva poput tubica s ljepilom: naučili su da predu pravu pređu.

Dugo učenjaci nijesu mogli da doznadu na koji su način sagrađena porazno-krasna, čarobna gnijezda satkana iz najtanjih svilenih niti. I istom je 1904. znameniti poznavač mravljega carstva Auguste Forel postigao napokon tačne podatke na tome polju iz Pare (Južna Amerika) od prof. Golda.

Kolonija mrava iz porodice »Camponatus senex« što su je dopremili u muzej odmah se primila posla te je otkrila tajnu kako se grade svilena gnijezda.

Ovdje se pokazala ista pojava kao i na Celebesu: radnice su uzimale u usta ličinke i prinukale ih da izlučuju paučinaste niti.

Toga je puta posao bio još složeniji. Radnice su mahale ličinkama u isprelomljenim crtama (»zig-zag«) natrag i naprvo, sasvim kao s pravom lađicom tkalačkoga stana i tkale su tako umjetničko tkivo, iz kojega se postepeno stvaralo odlično svileno gnjezdo.

»To porazno proizvodno svojstvo u mravi« — govori Forel o tome pitanju — otkriva potpuno novu glavu u biologiji: iskorišćivanje vlastitoga potomstva kao oruda za proizvodnju. To je jedina pojava te vrste: ovdje životinja svoje mlade pretvara u instrumenat, služeći se njima istodobno kao preljom i kao tkalačkim stanom«.

I ne govoreći o riješenju tehničke zadaće za mravlje je carstvo zanimljiva i značajna sama činjenica da iskorišćuje i nuka na zajednički rad i samu nezrelu mladež. S druge je strane za mravlji život u najvišoj mjeri označna činjenica da se živi građani, u danome slučaju štaviše i djeca, smatraju kotačima stroja, mrtvom građom, instrumentom, kojime se služe već prema potrebi.

Ovdje je i ono, što ljudi nazivlju socijalizmom i u čemu gledaju vrhunac svoje historije i kulture, odavna pročitana stranica. Ličnost u mravljoj državi ne samo što se sva posvećuje zajednici, »državi« ili komuni, — već je naprosto izgubila samu sebe, pretvorivši se u jedan od vijaka zajedničkoga stroja.

Na istome mjestu priča Forel o živim vratima — o mravima-vratarima, kojima sva zadaća i svrha života sastoji u tome da glavom svojom zatvaraju otvor, što vodi u unutarnjost mravinjaka.

I što još? I glava je tih radnika-vratara štaviše vremenom primila prema tome i oblik udešen spram službe njihove te je donekle i nalik na površinu vratiju.

Ne krije li se u tome, da se ličnost tako izgubi, i objašnjenje toga da mravi usprkos svoj domišljatosti svojoj ne mogu da pokroče naprijed te se ukočili u onome što su postigli mnogo vijekova tome unatrag?

Zato jer je u njih jedini pokretač kulture — ličnost — zadavljena za vrijeme najvećega cvata svoga, zadavljena i potčinjena mrtvome stroju države.

DR. ĆIRO TRUHELKA

ALBANENSIA

Razlog općenitije naravi, zašto nas naši susjedi, Arbanasi, zanimaju, je taj, da su oni kao potomci Ilira uz Baske i Gele, potomke Kelta prestavnici nekadanjeg prastanovništva Evrope. To prastanovništvo bijaše crnomanjaste kompleksije a njegova mješavina sa mlađim etničkim slojevima svjetlije kompleksije, koji su se u historičko doba naseljavali na evropskom tlu, dala je onaj raznovrsni etnički konglomerat, što ga predstavlja današnje evropsko žiteljstvo, koje se doselilo mediteranim putevima. Četiri elementa, i to Kelti i Iliri kao prinos tamnih staroarijskih rasa i Germani i Slovjeni kao prinos mladoarijskih su komponente, iz kojih su nastali današnji srednjoevropski narodi, koji se međusobno diferenciraju prema kvantiteti rasnih elemenata, iz kojih se sastoje i prema intenzitetu mješavine. Taj genetički procees rastumačit će nam neke očite razlike između pojedinih germanskih i slovjenskih plemena a, što se naročito nas tiče, može se razlika, koja postoji između Hrvata i Slovenaca pripisati donekle tomu, da su prvi resorbirali ilirsku a potonji keltsku krv a na isti je način keltska, odnosno ilirska supstrukcija bila mjerodavna u diferencijaciji, koja je nastala između nas i Čeha i Poljaka, od kojih su nam se pradjedovi nekoć odvojili da traže novu postojbinu. Arnauti nas dakle, kao jedini živi predstavnici starih Ilira, moraju već obzirom na naše rasno pitanje vanredno zanimati i to tim više, što ih u granicama naše države, na njenoj južnoj periferiji, živi znatan broj te već s toga treba, da vodimo o njima računa.

Taj narod, koji se u staro doba zvao I-l i r, t. j. »slobodan«, okršten je tijekom vremena sa više imena. Jedno od starijih imena zemlje a po njoj i naroda je A l b a n i j a, komu je korijen keltskog i ilirskog porijekla, jer u oba prajezika a l b označuje planinu. To ime nalazimo svuda gdje su živjeli Kelti i Iliri. Albana je bilo nekoć u Maloj Aziji, na Haemusu, u Italiji (sr. Alba longa i Mons Albius), u Britaniji, a današnje ime Alpa sačuvalo se na više mjesta u izvornom značenju. Albanci su dakle kathexochen planinštaci a vremenom promijenilo se to ime u A r b n i j a za zemlju i A r b n u r za narod, od čega je postalo naše A r b a n a s. Turci, od naravi skloni korumpiranju stranih imena, načiniše od tog A r n a u d i A r n a u t l u k, premda etimologija ovog imena još nije dovoljno jasna. Današnji Arbanasi zovu međutim svoju zemlju Š ć ü p n i j a a sebe Š ć ü p t a r. Korjen je ovom nazivlju š c ü p -orao. Oni se dakle ponose imenom orlova.

Današnji je jezik Arbanasa, bar u svojoj glavnoj jezgri, nesumnjivo nastao od staroilirskog a ovaj potonji je indogermanskog porijekla i spada od iskona u zapadnu jezičnu grupu takozvanih kentum-jezika; ali pod dojmom susjednih tračkih dijalekata, koji su već u davno doba na nj uplivali, prilagodio se je dojmovima istočnih satem-jezika te je djelomice prešao u ovu grupu. Uticajem vremena i etničkih procesa, što se tečajem vijekova odigraše na Balkanu, preuzeo je i razne mlađe jezične elemente od naroda, s kojima je dolazio bliže u doticaj. U južnom dijelu prevladavaju grčki dojmovi, na obalama Jadrana, uslijed prometa s Italijom, romanski, u sjeveroistočnom dijelu slovjenski a turcizmi infiltrirali su kako nas tako i arbanaški jezik svuda podjednako. Po jednoj pokusnoj statistici albanologa Fr. baruna Nopcsa ima navodno u običnom prometnom jeziku 49% praalbanskih, 29% heleno-latinskih, 20,5% turskih a samo 6,4% slovjenskih; u nazivlju, koje se odnosi na kulturne pojmove, ima praalbanskih samo 33,3% romanskih i turskih pojednako, po 31% a slovjenskih 9%. Slovjenski udio, međutim, kako sam se osvjedočio, proučavajući sjeverni dijalekt Gega, kud i kamo je veći, nego li je tu na brzu ruku izračunano i biti će podjednak, ako ne veći, od romanske natruhe.

Po obilju glasova i zvukova nadmašio je arbanaški sve moderne evropske jezike. Dočim su latinski i grčki imali samo 24 glasa, kristalizovanih u 24 slova alfabeta, imade arnautski 36 glasa a, uračunav amo nazalirane vokale i muklo b, 42 različita glasa. Osim glasova latinskog alfabeta imade arnautski jezik sve konsonante slovjenskih jezika, nazalirane vokale francuskog, grčko ro, beta i theta, poljsko cerebralno l, sve diftonge njemačkog jezika, a osim toga posebne dvostruke konsonante **mb, nd i ng,** koji se pri izgovoru tako prelijevaju, da se, i ako se oba razabiru, ipak čuju kao jedinstveni glasovi.

I baš ovo glasovno obilje, koje je uz leksikalno obilje uvećalo gipkost arbanaškog jezika, je uzrokom, te Arbanasi do danas nisu mogli stvoriti jedinstveni pravopis, koji je bezuvjetno podloga jedinstvenoj literaturi. Domaći pisci i strani učenjaci trudili su se na sve moguće načine, da sa 24 slova latinice izraze skoro dvostruki broj glasova; svaki si je konstruirao svoj vlastiti alfabet, iz drugih se alfabeta uzimala pojedina slova ili se izmišljavali posebni znakovi za glasove, kojih nema u latinskom i tako je nastao cijeli niz ortografija, koje je, osim samog pisca i najužeg mu kruga, malo ko poznavao. Tek u novije se doba pošlo za tim, da se po primjeru slovjenskih jezika akcentuacijom najbližih konsonanata ili vokala izraze zvukovi, kojih u latinskom nema a gdje to ne dosiže, zgodnom kombinacijom dvaju slova. Time je učinjen u novije doba velik korak napred i ako problem pravopisa još nije posve riješen i još daleko od savršene unifikacije. U drugoj poli prošloga vijeka počelo se štampanjem arbanaških knjiga i to ponajviše u Skadru, u katoličke propagandističke svrhe. Bile su to crkvene knjige, katehizmi i traktati, koji ni po jeziku ni po duhu nisu odgovarali arbanaškoj psihi te, osim ponešto u katoličkih Mirdita, nisu zašli u dublje narodne slojeve. Tek kada su pod konac turske vladavine nastali u emigraciji, naročito u Bruselju, Bukureštu, Kairu i Londonu razni albanski komiteti, koji su se brinuli i oko kulturnog pridizanja svoje domovine, pošlo je u tom pravcu na bolje, jer su svuda tamo izdavani politički listovi od kojih su se neki bavili i pjesništvom i folklorom te se u njima javljao znatan broj pjesnika, od kojih se G e g P o s t r i p a u Kairu odlikovaše osobitim lirskim talentom. Vanredno zaslužan za stvaranje arbanaške literature bio je časopis »A l b a n i a« koji osnovaše T h r a n k S p i r o b e g i F a i k b e g K o n i c a. On je dugo godina izlazio u Bruselju a onda je prenesen u London, gdje je uginuo malo pred svjetski rat. List je bio u modernom duhu uređen a donosio

je mimo političkih članaka pjesme, narodne i umjetne te folklorističke prinose, koji nam pokazaše Arbanase u daleko prijatnijem svijetlu, nego li smo do onda bili obikli gledati ove zloglasne evropske »divljake«.

Individualnost narodne duše najjasnije se očituje u narodnom jeziku, jer je taj nikao iz naroda, pa se s njim razvija pod istim prilikama, jača i opada, ako treba, gine. Ako ćemo da stvaramo sud o kojem narodu, dovoljno je gotovo, ako mu poznajemo jezik. Jezik je primarno sredstvo, kojim narod izražava svoje mišljenje, on je odjeća, kojom zaodijeva svoje nade i želje, radost i tugu, blagost i gnjev; njime on prikazuje svoje pjesme i priče, svoje snove i vjerovanje, jednom riječi jezik je usko vezan s narodnim bićem te se uz njegovu dušu priljubio kao tijelo uz našu individualnu dušu. O tome ćemo se osvjedočiti, ako se malo osvrnemo na psihologiju arbanaškog jezika. On je tako plastičan i gibak, da se lahko prilagođuje svim modulacijama afekta a opet će nas začuditi, da mu, uz ono obilje riječi, nedostaje cijeli niz za pojmove, bez kojih nam se čini nemoguć savršeni govor dnevnog života.

Arbanas, koji se starinom zove s l o b o d n j a k o m (I l i r), u srednjem vijeku g o r š t a k o m (A l b a n) a danas o r l o m (Šćüptar), dosljedan svome ponosu, ne poznaje pojma »m o r a n j a«. Ne priznavajući gospodara nad sobom, nema u svom jeziku ni riječi za taj pojam, nego ga opisuje na razne načine. Ako nešto mora, veli: »hoću, da to učinim (e d u e m e b a n)« »imam da to učinim (e kam me ban)«a u najgorem slučaju priznati će se dužnim, da nešto učini (kam m' borg' me e ban).

Jednako značajno je, da arbanaški jezik nema f u t u r a, jer Arbanas živi tek za današnji dan a o sutrašnjem ne vodi računa. Za oznaku futura služe mu konstrukcije kao: hoću, imam, želim nešto učiniti. U naroda, koji kao arbanaški živi u patriarhalnim klanskim prilikama, u koga su baš primarni osjećaji duševnog života oštro akcentuirani, začudit će nas, ako nema riječi za l j u b a v. Njemu su poznate riječi za milovanje, cjelivanje, grljenje i t. d. ali riječi za ljubav nema. Kada Arbanas ljubi djevojku, veli, da ju h o ć e (d u e v a j z e n) i tako mu je pojam pohote i ljubavi identičan kao i riječ d a š t n i j a, koja oboje označuje.

Pojmovi muževnosti i poštenja u njih su nerazrješivo vezani, jedna ih riječ — b u r n i j a (muževnost), — izražava a tko je nepošten, taj je i nečovjek (cf. z b u r n e, sńizzue. Pojam s l o b o d e izražava ista riječ kao i pojam čistoće (l i r) a oba su Arbanasu još od praotaca časna, jer im je služila narodnim imenom. Riječi za r o b o v a n j e i s l u ž e n j e tamo sam uzalud tražio; nadomješćuje ih koji turcizam i romanizam a od nas preuzeli su riječ r o b, ali u mnogo blažem smislu jer njom označuju ukućane (r o b t e š p i s).

Osobito psihološko značenje ima u njih riječ z o t — gospodar. Zot je bog, gospodar; ali taj se naziv ne veže za bogatstvo, naobrazbu, nego za junaštvo. Ko svlada neprijatelja ili počini koje junaštvo, z o t je, ali onaj koji pomaže slaba i potištena dolazi mu kao gospodar (i d a l z o t).

Vanredno zanimiva je terminologija k r v n e o s v e t e, jedne narodno-pravne institucije, koja se sačuvala iz najdavnijih vremena i koja je svojom krvavom konsekvencom poharala čitave obitelji, sela i plemena. I tu pada u oči, da uza sve osudno značenje, što ga ovaj j u s t a l i o n i s ima za Arbanase, njihov rječnik nema riječi za pojam osvete. Dugo sam se mučio, tražeći je uzalud te nisam našao ni jedne, koja bi pojam približno označivala. Cijela procedura krvne osvete zove se tamo tek k r v (g' a k). Ubojica ili »krvnik« pada tamo svojim činom u krv (ra ń g'ak) a najbliži rodak ubijenoga, na koga prelazi dužnost krvne osvete, postaje gospodarom krvi (z o t i g' a k u t); on proganja ubojicu tako dugo, dok mu ne uzme krv (m a r g' a k u n) i time naplaćuje krv (p a g u e g' a k u n).

Poznato je, da su se već stari Iliri dijelili u bezbroj plemena, koja su živjela međusobno u vječitoj zavadi a i njihovi potomci, Arbanasi, imadu danas još stari gentilni, plemski ustav te se sastoje od mnogo raznih plemena. Pleme (alb. f i s) je prvotni elemenat naroda; pojedinac broji tek kao član svoga plemena (f i s n i k), ali kao i u sredovječnih feudalaca, pa i u nas Hrvata, postaje time ipso facto plemić (f i s n i k). Ta plemena ni danas ne žive međusobno u slozi pa nemaju ni riječi »s l o g a«. U njih je sloga nešto prolaznoga, ona se veže uz pojam sastajanja, dakle momentanog udruživanja, pa riječ m e u b a š k u e (sastati se) označuje isto što i složiti se.

Koliko je god Arbanas neobuzdan i ponosit, ako se radi o njemu samom, skroman je u govoru te ne zna primjerice, što znači »m o ć i« a želi li kazati, da nešto može učiniti veli, da se trudi učiniti to (m u n e m m e e b a n). On ne zna, što je to dobivati, već što dobiva to zaslužuje ili stiče (f i t u e). Nasuprot za davanje ima više sinonima.

Riječ j e s t i (n g r a n) ne označuje samo pojam uzimanja fizičke nego i duševne hrane. Kada Arbanas shvaća ili pamti jede mu pamet (i h a m e n j a), što ne shvaća, ne jede mu pamet a što zaboravlja to baca za leđa (č i t m a s š p i n e s), ono pako za što preuzimlje odgovornost, to uzimlje na svotu šiju (m e m a r n' ć a f). Ovo nekoliko primjera neka nam služi kao primjer, kako je slikovit taj jezik.

Pojam b o l e s t i (l i g š t i j a) označuje ista riječ, koja vrijedi i za pojmove slaboće, zlobe, kukavštine i siromaštine. Da je Arbanas po naravi fatalista to se razabire već iz toga, što nema konstrukcije i fleksije futura a još bolje po tomu, da mu riječ f a t (sudbina) označuje i s r e ć u i n e s r e ć u, prema tome, je li dobra ili zla (f a t m i r, odn. f a t k e ć ili z i). U nesreći vuče ili, kako se u Bosni veli, tegli i Arnaut zlo (h j e k k e ć).

Dok sam se pobliže bavio proučavanjem arbanaškog jezika, ustanovio sam, da narječje sjevernih Gega imade i do 30% slavizama. To je razumljivo, ako se uvaži, da narode niže kulture prirođena ksenomanija nuka, da od naroda više kulture preuzimlju riječi, makar za iste pojmove imali svoj narodni izraz. Mi to možemo ustanoviti na nama samim i danas, gdje imamo svoju kulturu i literaturu, u onom bezbroju turcizama, kojih se ne možemo otresti, germanizama, rusizama i galicizama, koje svaki čas bez potrebe na novo prihvaćamo i upotrebljavamo u ludoj nadi, da ćemo se time prikazati »kulturnijim«, nego li jesmo. Prema tome mi smo najzadnji, koji bi Arbanasima smjeli predbaciti ovu ksenomaniju, od koje sami bolujemo; ali ako su Arbanasi od nas priličan dio svoga vokabulara pozajmili, nismo ni mi ostali dužni, jer smo i mi što-šta preuzeli iz njihovog jezika, što nam je po naravi strano. Tako na primjer konjunktivna

konstrukcija, koja u novije doba sve više upotrebljavamo mjesto futura, takozvana »dakavština«, arbanaskog je porijekla, koja se u nas uvukla ili direktnim putem ili se ušuljala preko rumunskih useljenika. Samo Arnaut i Rumun vele: hoću da idem (d o t a š k o j), mjesto ići ću, hoću da vidim (d o t a š i k j o j) mjesto gledat ću. Čak veliki broj turskih glagola nismo mi preuzeli direktnim putem, nego tek preko Arbanasa, koji su turskom korjenu dodali svoj infinitivni sufiks i s (b e g e n i s, e g l e n i s) a mi smo od tog načinili, privezav naš infinitivni sufiks, begenisati, eglenisati. Što više, taj arbanaški nastavak postao je u nas prirepinom glagolskih korjena romanskih, što smo ih manje više bez potrebe također pozajmili. I tako su postala skoro sva verba na »isati«. Ali i gdje-šta, što je psihologiji slovjenskih jezika tuđe, preuzeli smo od naših južnih susjeda. Tako se na primjer ni u kojem evropskom jeziku ne podudaraju pojmovi p a d a n j a i d o l a ž e n j a, nego samo u nas (sr. pade Marko na Kosovo ravno) i Arnauta, koji padaju u grad, u kuću, na dućan. U Arbanasa se pojam dolaženja-padanja proširuje tako, da se u pjesmi čak veli: prosuo se Hamza na dućan (d i r d h e t H a m z a n' p e r d u g ą n). Ovaj primjer zanimiv je u ostalom za hronologiju naše jezične infiltracije, jer sam na nekim slovjenskim fermanima sultana Selima II., pisanim u taboru na vojni, našao da svoj tabor zove našom riječi p a d a l i š t e.

Jedna čudna osebina glagola r a, koji u arbanaškom označuje ovo padanje i dolaženje jest ta, da on označuje i pojmove udaranja i glazbe. Arbanas udara u zvono, u bubanj, u tamburu, u gusle, u trublju i t. d. a ako i mi udaramo u glasovir, tamburu ili čak u sav glas, onda smo ovu jezičnu konstrukciju bezuvjetno preuzeli od njih.

Mažuranićevo »na noge se ko je junak« arbanaškog je porijekla (n' k a m, k u š t r i m), gdje riječ k u š t r i m (ko je junak) služi kao substantiv za oznaku pojma alarma. Ako Arbanas, kao i mi, diže vojsku, zapreku sa puta, svoj glas, sebe iza sna i t. d., možemo i to protumačiti međusobnom jezičnom influencom a na njen račun ide možda i to, da smo mi od glagola šumiti načinili šuma mjesto ljes a Arbanasi od p r o ž m (šuma) izveli p r o ž m u e (šumiti).

Ovo par primjera neka je dosta kao dokaz jezične infiltracije, koja postoji između nas i njih a da je taj proces bio jači na granici, gdje se oba etnička elementa stiču, to je samo po sebi razumljivo.

Što se literature tiče, danas su Arbanasi, bar većina, koja živi na selu, na onom istom stepenu, na kojem smo bili i mi prije Kačića i Reljkovića. Svijet nepismen, naravski, nije mario za knjigu, ali uza sve to razvijala se je bujna narodna pjesma i priča. Mnogo je tome pogodovala narav samog jezika. Obilje glasova daje mu melodiju, jednoslovački korjeni (bar pra-albanskih riječi) daju mu gipkost, obilje sinonima olakšava raznoličnost izražaja, jedinstveni naglas (paroxyton) čini, da se riječi same od sebe nižu u ritam (jambski ili trohejski) a jednoličnost nastavaka u konjugacije i deklinacije olakšava rimu. Verzifikacija je prema tome u arnautskom jeziku tehnički vrlo lahka a, uzme li se k tomu u obzir, vrlo živa narodna mašta, onda nije čudo, da tamo ima obilje narodnih pjevača. Čim se negdje desi koji događaj, koji iole nadmašuje banalnost i indiferentnost dnevnog života, odmah se nađe pjevač, koji će događaj opjevati. Ta će se pjesma zapjevati na prvom sijelu i onda širiti od usta do usta, od sela do sela, dok ne obiđe čitavu zemlju te ju ne zamijeni koja druga prigodnica. Kada njen tema izgubi aktuelnost, zaboravlja se; ali mnogo se pjesama zna održati dugo vremena te postaje sastavnim dijelom narodne nepisane književnosti.

Psihološki je zanimivo, kako se junačka ćud Arbanasa odražava u narodnoj pjesmi. Pošto se sva prošlost njihova sastoji od neprekidnog niza borbi i ratova, mogli bismo predmnjijevati, da će se junački epos u njih, kao i u nas, uveliko razviti. Borba, rat i krvavi zadah njihov provejavaju doduše njihovo pjesništvo, ali glavni motiv pjesme nije o s o b a junaka nego b o j kao takav, koji se slavi u bezbrojnom nizu krvavih epizoda. I zato e p o p e j a u Arbanasa slabo uspijeva i premda su svojim narodnim junacima, Skenderbegu Kastrioti, Gjonu Marku, Leki Gukadžinu, Leki Crnom (i Zi) i t. d. sačuvali zahvalnu uspomenu, ipak nema povećeg e p a, koji bi opjevao njihova djela. Samo među sjeveroistočnim Gegama, na rubu Kosova, našao sam nekoliko većih epskih pjesama, koje zastupaju e p o p e j u te sam na svoje čudo ustanovio, da neke od njih i po formi i po sadržaju naliče našim narodnim junačkim pjesmama. Mi tu sretamo — naravski pod drugim imenima — tipove, identne sa Kraljevićem Markom, Musom Kesedžijom, banom od Vipera grada i drugim junacima, znanim nam iz naše narodne pjesme a pitanje je još neriješeno, jesu li arbanaški pjevači te pjesme naprosto preveli ili su im motive crpali na istom vrelu kao i naši, jer pradomovinu tih pjesama valja svakako tražiti na etnografskoj granici između Srba i Arbanasa. Svakako je pažnje vrijedno, da se ove pjesme ograničavaju na ovo područje te ne znam, ima li ih dalje na zapad i jug.

(Svršit će se).

DR. VLADIMIR NJEGOVAN.

ŠTA JE MATERIJA?

Za R ö n t g e n o v u cev je značajno, da na određenim mestima pokazuje živahnu zelenu fluorescenciju. To je odmah iza otkrića tih zraka navelo francuskog fizika H e n r i P o i n c a r é - a na pomisao da možda i razne tvari, koje u mraku fluoresciraju (i fosforesciraju) izlučuju i bez električkog pogona zrake srodne R ö n t g e n o v i m. Tu je misao prihvatio njegov zemljak H e n r i B e c q u e r e l i kušao to eksperimentalno ispitati. Poznato je da uranove soli zeleno fluoresciraju, ako se izlože sunčanom svetlu. B e c q u e r e l je (g. 1896.) stavio kristal uranove soli na fotografsku kasetu, u kojoj se je nalazila neeksponirana fotografska ploča. Kad je ploču posle nekog vremena razvio, konstatovao je, da je ploča na tom mestu pocrnila pokazujući konture kristala. Soli urana izbijaju dakle zrake, koje mogu da prolaze kroz inače neprozirne predmete (kaseta) i da deluju na osetljivi sloj fotografske ploče. Te zrake prozvaše uranovim ili B e c q u e r e l-ovim zrakama. Posle je B e c q u e r e l utvrdio još neka svojstva tih zraka. Stavimo li soli urana u

blizinu nabijenog elektroskopa, to će se on izbiti mnogo brže nego inače. Barium-platino-cijanid, pa cinkani (Sidot-ov) blistavac svetlucaju, ako na njih padaju zrake urana.

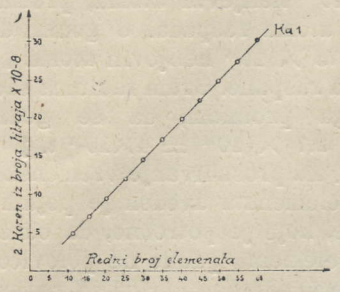

Grafička predodžba Moseley-evog linearnog zakona elemenata.

Kratko vreme iza tog Becquerel-ova otkrića, konstatiraju Poljakinja Maria Curie-Sklodowska u Parizu i Nemac C. G. Schmidt u Erlangenu sasvim neovisno jedno od drugoga, da i torium izbija zrake analogne uranovima. Gospoda Curie nazove takove tvari »radioaktivne«, a samu pojavu »radioaktivnost«. U prvi mah se je činilo, da te pojave stoje u direktnom protuslovlju sa zakonom o neuništivosti energije, jer ovde kao da se stvara energija iz ničega. Ta se je zagonetka mogla rešiti samo tako, da se radioaktivnost pojedinih tvari što tačnije odredi i izmeri. Jedna od najosetljivijih sprava za merenje radioaktivnosti je elektroskop. Na tom principu izradila je gđa. Curie sa svojim mužem Pierre Curie-om metode za kvantitativno merenje radioaktiviteta. Oni su ispitali čitav niz raznih uranovih i torijevih soli, pa su našli, da je radioaktivnost ovisna samo o količini urana odnosno torija bez obzira na oblik i vrstu soli i došli su do zaključka, da je radioaktivnost svojstvo uranovog odnosno torijevog atoma.

Kad je međutim Curie-ova istraživala razne uranove minerale, našla je, da su oni često jače radioaktivni, nego li to odgovara količini urana u mineralu. Očito dakle imade u mineralu osim urana i drugih elemenata u malim količinama, koji su mnogo više radioaktivni. Supruzi Curie dadoše se na posao da izluče te radioaktivne elemente iz rude »pechblende« iz Joachimsthala u Češkoj. Glavni putokaz, kojega su se držali kod traženja tih elemenata bila je radioaktivnost, koju su određivali pomoću svog elektroskopa. Prvi radioaktivni elemenat, kojega su na taj način izlučili, bio je vrlo srodan bizmutu a nazvaše ga »polonium« u čast domovine gđe. Curie. Supruzi Curie nastaviše taj svoj posao u društvu sa G. Bémont-om te doskora koncentriraše uz barium jednu frakciju, koja je imala neko 100.000 puta jaču radioaktivnost nego uran. Kratko vreme iza toga izlučiše oni hlorid elementa inače sličnog bariumu i nazvaše ga radium. Radium ima milijun puta veći radioaktivitet od urana. Sam elemenat izlučila je gđa. Curie u društvu sa Debierne-om tek g. 1910. s pomoću elektrolize. Gospođa Curie nagrađena je za te svoje radove Nobel-ovom nagradom jedamput zajedno sa svojim mužem, a drugi put sama.

Radium ima atomnu težinu 226, vrlo je srodan bariumu, pa mu je njegov viši homolog u drugoj skupini periodičkog sistema. Ra SO_4 se ne topi ni u vodi ni u kiselinama kao ni Ba SO_4. Ra CO_3 se ne topi u vodi, ali se topi u kiselinama kao i Ba CO_3. Ra Cl_2 i Ra Br_2 se nešto laglje tope u vodi nego Ba Cl_2 i Ba Br_2. — Radium bojadiše plamen karminasto, a barium ga bojadiše zeleno. Vrlo je redak. U 7000 kg rude dolazi ga otprilike 1 g a od toga se kod dobivanja izgubi 10—20%.

Od godine 1900 — 1920 producirano je svega oko 200 g radiuma. Od toga u Sjedinjenim državam 160 g, Čehoslovačkoj 25 g, Portugalu 10 g, Velikoj Britaniji 3 g, a u ostalim zemljama 2 g. Danas se godišnje producira 40—50 g, od čega otpada 35—45 na Sjedinjene Države a 2—3 g na Čehoslovačku. U najnovije doba počelo se dobivati radium u belgijskom Kongu, koji bi ga mogao kroz 10 godina producirati na godinu 25 grama.

Radium je doista zaslužio svoje ime. Nekoliko miligrama radijeve soli svetle u mraku tako, da se mogu izbliza direktno videti. Barium-platino-cijanid, cinkani (Sidot-ov) blistavac i još neki preparati svetlucaju (scintiliraju) u njegovoj blizini (spintariskop). Osetljivi elektroskop izbija se već u razmerno velikoj daljini od nekoliko metara. Radium je uvek topliji od svoje okoline. Našlo se je da 1 g radiuma razvija na sat 138 malih kalorija i to iznosi na godinu 1209 velikih kalorija ili 516.243 mkg t. j. okruglo nekih 7000 HP*. delomice u ozon. Zrake radiuma deluju na fotografsku ploču i to je iza elektroskopa najosetljivija reakcija na radioaktivnost. Organske tvari, kao n. pr. papir, rastvaraju se ako se dulje vremena nalaze u blizini radiuma. Becquerel je nosio u džepu od prsluka radiumov preparat, pa je dobio na telu opekline, koje nisu dugo htele da zarastu. Biljne klice ugibaju a lišće vene stajanjem uz radium. Lekovito delovanje nekih vrela (Gastein, Topusko), pa mulja nazvanog fango pripusuju radioaktivnosti. Čilska salitra deluje kao umetno gnojivo ne samo zbog svog azota(dušika) već i zbog svoje radioaktivnosti i u tome bi imala biti prednost pred dušičnim gnojivima dobivenim umetnim putem iz uzdušnog dušika.

Sva ta misteriozna svojstva pripisujemo zrakama, koje izlaze iz radiuma. Stavimo li malo radijevog preparata u olovnu posudicu, to će na otvor izlaziti zrake radiuma. Stavimo li posudicu u tako zv. magnetno polje t. j. između dva jaka magnetska pola i to tako, da je severni pol pred posudicom (ispred ravnine slike), a južni iza posudice, rastaviti će se snop radijevih zraka u tri traka — α, β, γ (v. sliku). Zrake α otklanjaju se na jednu stranu, zrake β na protivnu a zrake γ zadrže svoj prvobitni smer.

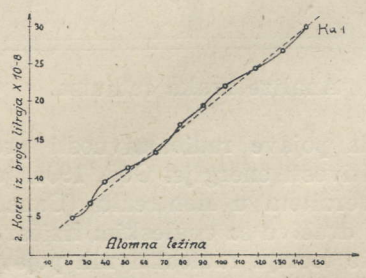

Otstupanje od Moseley-evog zakona ako se uzima u obzir atomne težine.

---

* 1 g nitroglicerina razvija kod eksplozije samo 1.45 velike kalorije, ali zato u kratkom vremenu od jedne desettisućine sekunde.

Radijeve soli rastvaraju vodu, pa razvijaju iz nje praskavi gaz. Radium-bromid posmeđi duljim stajanjem pa onda sasvim potamni. Staklo i dijamant definitivno promene boju u blizini radiuma. Kisik iz uzduha prelazi

α-zrake sastoje od dvostruko pozitivno nabijenih helijevih atoma, koji izlaze brzinom od 15.000 km u sekundi. Budući su to materijalne čestice heliuma, to će se one na zaprekama zadržati, a njihova energija gibanja će se pretvoriti u toplinu, svetlo i potencijalnu energiju ioniziranog uzduha. Nije zato čudo, da ove prolazeći kroz uzduh na brzo nestanu. U daljini od 3.3 cm su već sasvim apsorbirane. Staklena ili metalna ploča od 0.1 mm ih također sasvim apsorbira. 94% od sveukupnog zračenja otpada na te α-zrake. Da tu doista nastaje helium, dokazao je Ramsay pomoću spektroskopa. Te su zrake analogne kanalnim zrakama, koje također sastoje od pozitivno nabijenih čestica gazova.

β-zrake čine samo 2% sveukupne energije zračenja. One sastoje od negativnih elektrona, kao i katodne zrake a brzina im je 160.000 do 195.000 km u sekundi. To su čestice negativnog elektriciteta, koje su 1830 puta laglje od atoma vodika. Zbog svojih malih dimenzija i ogromne brzine laglje prolaze kroz uzduh i druge materijalne zapreke, pa imadu i jače učinke od α-zrakova.

γ-zrake su isto što i Röntgen-ove zrake sa dužinom vala oko 10^{-9} cm, a nastoju u radiumu učinkom β-zraka. One prolaze lako kroz uzduh a i kroz ne predebele metalne lamele. One čine oko 4% od sveukupne energije zračenja.

Zatvorimo li radijev preparat u olovnu posudu apsorbirati će se zrake u olovu i pretvoriti će se u toplinu i tako možemo odrediti sveukupnu energiju zračenja, koja iznosi kako smo gore spomenuli 138 malih kalorija na dan za 1 g. — Na ovo razvijanje energija ne možemo da delujemo promenom vanjskih faktora. I razlike temperature od 1000° C ostaju bez ikakvog učinka.

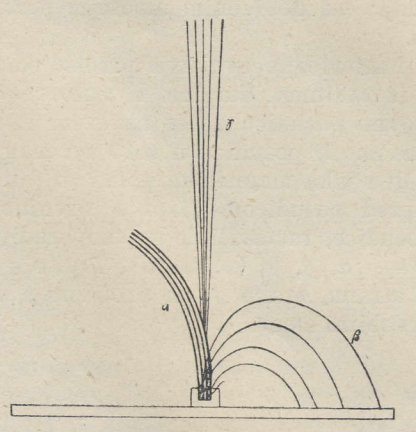

Analize zraka radiuma.

Čini se da pojave radioaktivnosti protuslove zakonu o neuništivosti energije. God. 1904. je mladi profesor na univerzitetu u Montrealu (Canada) E. Rutherford u društvu sa engleskim fizičarom F. Soddy-om postavio teoriju radioaktivnih pojava. Po toj se teoriji atomi radioaktivnih elemenata sami od sebe raspadaju a kod toga se oslobađaju neslućene ogromne količine energije, koja je bila nagomilana u tim atomima. Tom teorijom o raspadanju — dezagregaciji — atoma ostao je intaktan zakon o neuništivosti energije, ali je nauka morala napustiti zakon o održanju elemenata i pretpostavku o nedeljivosti njihovih atoma. Teorija desagregacije pokazala se je vrlo plodonosnom i može da rastumači sve pojave radioaktiviteta, koji su i posle nje otkriveni. Predaleko bi nas zavelo, kad bi se upustili u detaljno opisivanje metodike, kojom se služi moderna radiologija, pa ćemo ovde izneti ukratko samo one veličajne rezultate, do kojim je došla ova mlada nauka, koja je tek navršila svoju 25. godinu.

Danas se znade, da jedan gram radiuma izbaci u sekundi 3.4×10^{10} helijevih atoma, prema tome se isti broj radijevih atoma raspada. U godini dana se prema tome izluči 10.73×10^{17} helijevih atoma i isto se toliko radijevih atoma raspane. Gram radiuma sadrži $2,7 \times 10^{21}$ atoma iz čega proizlazi, da se godišnje raspane $10.73 \times 10^{17} : 2.7 \times 10^{21} = 4 \times 10^{-4}$ t. j. $^4/_{10.000}$ od sveukupne količine. Za prosuđivanje vremenskog raspadanja radioaktivnih elemenata uveden je pojam »perioda« t. j. ono vreme, koje je potrebno, da određena količina radioaktivnog elementa padne na polovicu svoje prvotne težine. Tako je određen period za radium sa 1600 godina.

Ako se radium raspada izlučivanjem pozitivnih helijevih atoma i negativnih elektrona, šta onda nastaje iz njega? Nastaje t. zv. radium-emanacija, koja imade atomnu težinu za četiri jedinice manju od radiuma ($226 - 4 = 222$). Ona je gas karakterističnog spektra, koji se ne spaja ni s jednim elementom, pa spada u nultu skupinu. Radioaktivna je i brzo nestaje, jer joj je period samo 3.85 dana i prelazi u druge radioaktivne elemente.

Kako radium uvek dolazi uz uran i to u konstantnom omeru $Ra : U = 3{,}2.10^7$ to moramo uzeti da i radium sam nastaje radioaktivnim raspadanjem urana, što je faktično i dokazano kod čistih uranovih soli.

Iz tablice razabira se čitavo rodoslovlje elemenata, koji nastaju iz urana.

Tablica

Ime radioaktivnog elementa	Simbol	Zrake	Skupina period. sistema.	Atomna težina	Period*)
Uran I.	U I.	α	VI.	238,2	$4'5 \times 10^9$ a
Uran X_1	U X_1	$\beta\ \gamma$	IV.	234	24 d
Uran Z	U Z	β	V.	—	6·7 h
Uran X_2	U X_2	$\beta\ \gamma$	V.	234	1·15 m
Uran II.	U II.	α	VI.	234	2×10^6 a
Uran Y	U Y	β	IV.	—	25 h
Jonium	Jo	α	IV.	230	10^5 a
Radium	Ra	$\alpha\ \beta$	II.	226	1600 a
Ra-emanacije	Ra Em.	α	O.	222	0·81 d
Radium A	Ra A	α	VI.	218	3·0 m
Radium B	Ra B	$\beta\ \gamma$	IV.	214	26·8 m
Radium C	Ra C	$(\alpha)\ \beta\ \gamma$	V.	214	19·5 m
Radinm C'	Ra C'	α	VI.	214	10^6 s
Radium C''	Ra C''	β	IV.	210	1·32 m
Radium D	Ra D	$\beta\ \gamma$	IV.	210	16 a
Radium E	Ra E	$\beta\ \gamma$	V.	210	5·0 d
Radium F (Polonium)	Ra F (Po)	α	VI.	210	136 d
Radium G (Radium olovo)	Ra G (Pb 206·6)		IV.	206·0	

*) a=godine, d=dani, h=ure, m=minute, s=sekunde

Iz tablice se razabira da period raznih elemenata varira u vrlo velikim razmerima. Nadalje vidimo da gubitkom helijevih atoma (x-zrake) atomna težina postaje za 4 manja, a gubitkom elektrona (x-zrake) se atomna težina ne menja. Ujedno se opaža, da gubitkom jednog helijevog atoma nastaje elemenat, koji se pomiče u sistemu za dvije skupine na levo, a gubitkom negativnog elektrona nastaje elemenat, koji dolazi u prvu skupinu na desno (Fajans - Soddy-ev stavak pomicanja).

Uranovoj familiji slične su familije toriuma i aktiniuma, koje ovde tek spominjemo.

Poslednji član uranove familije je radium G ili radium-olovo. To je olovo sasvim identično sa običnim olo-

vom, samó se međusobno razlikuju svojom atomnom težinom. Iz početka se je držalo, da je to pogreška, ali najtačnija istraživanja raznih uranovih ruda, u kojim dolazi olovo, dokazala su, da je atomna težina radium-olova doista 206. Taj nalaz potkrepilo je i to, da u torijevim rudama dolazi olovo sa atomnom težinom 208, koje je nastalo iz toriuma (at. težina 232) gubitkom šest atoma helija.

I opet jedan slučaj, da nas proučavanje radioaktivnosti sili na promenu našeg shvatanja pojma elementa. Jesu li ta tri olova tri razna elementa ili su ta tri olova tri vrste jednog te istog elementa? Danas se uzimlje, da su to tri vrste jednog te istog elementa, koje označujemo sa Pb^{206}, $Pb^{207\cdot2}$, Pb^{208}, a razlikuju se samo svojom atomnom težinom, za koju smo čuli, da nije nikakav karakterističan broj za elemenat, kako se je to dosada uzimalo. Ove tri vrste olova nisu više radioaktivne. Osim njih imamo još nekoliko radio-aktivnih elemenata, koji ovamo spadaju, kako se to razabire iz tablice.

Olovo 82 Pb
Radium Radium G (radium-olovo) RaG 206.0
Olovo Pb 207.2
Thorium D (torium-olovo) ThD 208.0
Radium D RaD 210.0
Aktinium B Ac.B 210.0
Thorium B ThB 212.0
Radium B RaB 214.0

Atomna težina prvih triju vrsta određena je direktno eksperimentalno, dok je kod ostalih (radioaktivnih) određena računom. Sve te vrste olova spadaju na jedno mesto periodičkog sistema označenog sa 82 Pb, pa se zato zovu izotopni elementi ili plejada elemenata. Doskora je nađeno, da su svi radioaktivni elementi u poslednjim nizovima periodičkog sistema skupine izotopnih elemenata većinom radioaktivnog karaktera. Na taj način omogućeno je svrstati svih 45 radioaktivnih elemenata u sistemu i još ostaje 5 praznih mesta.

Karakteristično je za izotopne elemente, da su im atomne težine celi brojevi. Obično olovo je očito smesa dvaju izotopa, koje mi danas još ne znamo rastaviti. Nastaje pitanje, ne sastoje li ostali — neradioaktivni elementi — također od smese izotopa s atomnim težinama celih brojeva? Ako postoje, onda postaje vrlo verojatna Prout-ova hipoteza, po kojoj bi svaki elemenat bio sastavljen od više ili manje atoma vodika. Prout-ova hipoteza, iako je vrlo zamamljiva, nije se mogla do sada prihvatiti, jer za neke elemente (Mg = 24·32, Cl = 35·46) sasvim sigurno znamo, da im atomna težina nije ces broj.

F. W. Aston, engleski fizik, uspeo je taj problem rešiti i dobio zbog toga prošle godine Nobel-ovu nagradu.

(Nastavit će se).

PESMA SUNČANA PODNEVA

Vrh vita jasena bela
Igra se rumeno Sunce
Sedefnom zlati mu svilom
Nestašne, svetle vrhunce.

Lahorić šarena cveća
raskošne mirise dira —
i mekim krilcima zvoni
po cvetnim krošnjama silnim
zlatna trepetljiva žira!

Prpošni smešak leprša
velikog sunčanog Pana —
u toplom skrletu divnom
šarenog, grimiznog Dana!

Sve kliče, sveti i slavi
rumenog boga života!
— Zar ja, da onda ne pevam,
Kad mi u duši treperi
raskošna, vedra lepota!? —

Varaždin 14. IV. 1924. **Dragutin Supanc**

DR. MILAN PRELOG

RISORGIMENTO TALIJANSKOG NARODA

Međutim je oduševljenje, poziv u boj odiekivao čitavim apeninskim poluotokom. Pobjedonosni ustanak u Lombardiji trgnuo je i Napulj u pokret za neovisnost. 26. marta pozvalo je ministarstvo omladinu, da se upisuje u dobrovoljce. Vlada je obećala, da će se postarati za njihov prijevoz u Livorno i za njihovo naoružanje. Dan prije skinula je svjetina sa zgrade vanrednog austrijskog poslanika kneza Feliksa Schwarzenberga grb i uništila ga. Ovaj je otputovao iz Napulja s riječima: Odlazim na nekoliko mjeseci! I sam kralj, koji je vješto pritajio pravu svoju ćud, izjavio se za nacionalnu borbu u proklamaciji ovim riječima: Ja sam Talijan i vojnik!

Toskana je imala malenu i zapuštenu vojsku. Ali ju je zahtijevalo učestvovanje u ratu za oslobođenje. Stvoren je zaključak, da se redovne čete i dobrovoljci združe s pijemontskom vojskom.

Omladina iz čitavoga poluotoka hrlila je na lombardske poljane, pjevajući himnu Goffreda Mamelija: Stoljeća smo bili gaženi i ismijavani, jer smo bili podijeljeni, nijesmo stvorili naroda. A sada treba da nas sabere jedan barjak i jedna težnja — da se tijesno povežemo. Čas je kucnuo!

U tom općem oduševljenju činilo se, da će Talijani uistinu stvoriti jedinstveni front i da će se dovinuti svojih težnja za ujedinjenjem. U drugoj polo-

vini aprila raspolagao je Karlo Alberto sa 60.000 Pijemonteza, 6000 Toskanaca i 3000 iz Modene i Parme. Osim toga je mogao da raspolaže sa 17.000 papinskih četa, koje su pod vodstvom generala Giovanna Duranda prispjele na obalu donjega Pada i sa 4000—5000 lombardskih dobrovoljaca, koji su pokušali da prodru u Tirol. Ali doskora se pokazalo, da o jedinstvenom frontu nema ni govora i da misao o ujedinjenju i borbi za nj nije još dozrela.

Kad su Pijemontezi prodrli u Lombardiju, općenito se očekivalo, da Pio IX. ne će uskratiti svoje privole za rat. Milanci i Mlečani digoše se protiv austrijskog gospodstva kličući: Evviva Pio IX! U manifestu Karla Alberta govorilo se o božjoj pomoći, koja je vidljivo Italiji osigurana, budući da je Bog dao zemlji jednog Pija IX. Rimska je svjetina skinula na Palazzu Venezia, sjedištu austrijskog poslanika carski grb i stavila natpis: Palača talijanskog parlamenta. Vlada se radi toga akta izvinula, ali je ipak odredila sabiranje dobrovoljaca i ustanovila operacionu armiju, koja je stavljena pod zapovjedništvo pijemontskog generala Duranda. Pio je za naoružanje dao bogate darove i onima, koji su polazili u boj (među njima dva njegova nećaka) dao i svoj blagoslov. Papa je dakako izjavio, da njegova vojska treba da brani samo granice papinske države, budući da on kao glava crkve mora da živi u miru s čitavim svijetom. Ovu su papinu izjavu Rimljani tumačili tako, da će se papa trgnut pobjedom nacionalne stvari najposlije ipak izjaviti protiv Austrije.

General Durando, došavši do Pada, nalazio se u veoma teškom položaju. Njegovi vojnici nijesu htjeli, da ondje besposleno čekaju, a on nije mogao na vlastitu ruku bez odluke iz Rima marširati protiv Austrije. Međutim nalog iz Rima nije dolazio. Papa se nalazio pred jednim od najvažnijih problema, pred kakvim se papinstvo već odavna nije nalazilo. Zato je razumljivo, da se nije mogao odlučiti, da izda odlučnu zapovijed. Ministar rata poručio je Durandu, da se smatra opunomoćenim, da učini sve, što smatra potrebnim za mir i dobro papinske države. Na to je Durando s 15.000 ljudi prešao Pad. Rat između Austrije i papinske države zapravo je započeo, ali papa nije navijestio rata.

U to su nastupile neke okolnosti, koje su na papu tako djelovale, da je u nj nastao odlučan preokret. U Rimu je započela hajka na jezuite i 30. marta je papa izjavio, da je dozvolio jezuitima, »neumornim radnicima u vinogradu gospodnjem«, da raspuste svoju zajednicu u Rimu, kako bi izbjegli provali mržnje. Iz Beča i Münchena javljali su neistinito nunciji, da će doći do šizme u njemačkoj naciji, ako se papa odluči za rat s Austrijom. Kao da njemački knezovi i narodi nijesu imali tada drugoga posla, nego da se bave takovim teološkim planovima! Austrijska i ruska diplomacija učinila je opet u Rimu sve što je mogla, da papu odvrati od rata. U pape je sve to jače probijalo uvjerenje, da mora nešto učiniti, da prema njegovu uvjerenju uzbuđene religiozne elemente povede natrag na pravu cestu i da se pokaže pred svijetom kao vladar mira, koji nije zaboravio na univerzalno znamenovanje papinstva.

Tako je 29. aprila došlo u konsistoriju do glasovite papine alokucije, koja je konačno razbistrila papinstvo prema nacionalnoj stvari. Papa je među ostalim ovdje rekao, da ima ljudi, koji o njemu govore, kao da je on glavni začetnik pokreta posljednjeg vremena u Italiji. Upozoruje, da njegove reforme, što su ih strane vlasti svjetovale i što su ih njegovi pretšasnici započeli, nijesu uzrokom revolucija, koje su nastupile. On je uvijek opominjao na poslušnost oblastima. Njemačko - austrijsko pučanstvo ne smije zamjerati, što stanovnici njegove države simpatišu s Lombarđanima i što se jednako oduševljavaju za svoju naciju, kao i ostali narodi Italije. On je na granicu poslao čete samo radi obrane integriteta i sigurnosti papinske države. Ako sada neki zahtijevaju, da vodi rat s drugim narodima i vladarima Italije protiv Austrije, **onda izjavljuje sada jasno i otvoreno, da nema nipošto ovakih namjera i da prema svom apostolskom dostojanstvu obuhvaća sva plemena i narode jednakom očinskom ljubavlju.** Ako ima među mojim podanicima takovih, nastavlja papa, koji se dadu trgnuti primjerom drugih Talijana, kako da držim na uzdi njihovu revnost?

Ovaj posljedni pasus bijaše od presudne važnosti. Papa je morao biti svijestan, da je nesamo na tisuće dobrovoljaca iz njegove zemlje, nego da su i njegove čete prešle na austrijsko područje. Ministri su ga prije alokucije (25. aprila) upozorili, da će u slučaju, ako ne navijesti rata oni, koji se bore pod papinskim barjacima biti smatrani van međunarodnoga prava i da će ih Austrijanci smatrati banditima, ubicama i razbojnicima i tako s njima postupati.

Papa je dalje otklonio svako učestvovanje u savjetima onih, koji bi papu htjeli učiniti glavom i predsjednikom republike, koja bi se imala ustanoviti od svih talijanskih naroda. Ovo se odnosilo na opetovane pokušaje Mazzinija i drugova, koji su se nadali, da će papu obratiti na ovu svoju »vjeru«. Mazzinisti su se pokazivali u Lombardiji kao da su u izvjesnom sporazumu s njime, da miniraju konstitucionalnu pijemontešku stranku. Papa veli dalje, da je njegov cilj da **proširi carstvo Kristovo, crkvu, a ne crkvenu državu** i da nema veće želje nego da među onima, koji se bore, stvori mir.

Za ovu papinu alokuciju bijaše odlučna priroda, karakter papinstva i pape. Papinstvo je moglo priznati nacionalitetu samo podređeni značaj. Papinstvo, da ne izgubi svog kozmopolitičkog karaktera nije moglo da se dade upotrijebiti kao sredstvo, kao oružje, da sprovede princip jednog nacionaliteta protiv njemu odane katoličke države, protiv jedne katoličke velike vlasti.

Djelovanje alokucije u Rimu i Italiji bijaše porazno. Kao što su prije papu sravnjivali s najvećim herojima staroga vijeka, tako ga počeše sada napadati kao najcrnjeg izdajicu. Sad je počelo sječanje, da je isto papinstvo, koje nije htjelo da se bori za Italiju, nekada vodilo krvave ratove, često za napuljske, a češće protiv domovinskih interesa. Jedan demokrata napisao je god. 1856.: Prvipuť što se papa otvoreno izjavio, dogodilo se to na njegovu sramotu i na štetu Italije i to bez grižnje savjesti, budući da on **kao papa nije imao otadžbine, a kao vladar niti otadžbine, niti savjesti.** Papa je govorio jasno i jednostavno, da se nimbus, kojim je bio obavijen, rastepao kao magla i da se pravo stanje prilika samo sobom nametalo. A ipak je ve-

lik dio prigovora krivo padao na papinsku glavu. Mnogi treba da su se žalili na vlastitu lakovjernost, u kojoj su stavljali fantastičke nade u papinstvo. Žalili su se na nosioca institucije, koju je bilo ludost učiniti plugom nacionalne staze. Šteta, što ju je od toga talijanska stvar pretrpjela bijaše rezultatom svih mogućih obmana i veliki dio prigovora Piju dolazi odatle, što su oni laskavci i falzifikatori, koji su papi stavljali u usta izmišljene stvari, anegdote, poslije htjeli da odvrate od sebe pravedne optužbe radi nesreće otadžbine i da ih svale na leđa papina. Laskavac, kad je raskrinkan ili kad ga se čovjek otrese, veli tačno Reuchlin, lako postaje klevetnik. Izblijedilo je mutno svijetlo, što su ga novogvelfi izdigli i žarke baklje, što su ih potomstvu ostavili da svijetle. Dante i Machiavelli i opet rasvijetliše tminu, u kojoj su Talijani lutali.

Historičar Farini, koji je često bio po svom zvanju svjedokom unutrašnjih Pijevih borbi, piše o njemu u glavnom ovako: Papa je bio blag muž i dobrostiv vladar, ali u strogom smislu ponosan papa. Ne samo kao nabožna nego i mistična duša, dovodio je sve u vezu s Bogom i poštivaše svoje vlastito lice kao namjesnika Boga. Kao protivnik svemu zlu sproveo je reforme, što ih je tražila pravednost i javno mnijenje. Time je mislio pribaviti papinstvu sjaj, proširiti i učvrstiti vjeru i kleru pribaviti onaj kredit, koji je potreban za religiju i poštovanje naroda. **U njegovim tajnim borbama duše dominirala je uvijek svijest pape i svećenika nad onom kneza i građanina.** Ovaj objektivni sud dobrog poznavaoca Pija IX. objašnjava nam najbolje, kako Pio IX. nije mogao drukčije postupati, nego što je učinio. (Nastavit će se.)

LISTAK

ZAGONETKE

SITNI REBUSI:

1. 100 m² 100 m² 100 m² t
2. ' 2 k

———

100' a

3. Tri čovjeka, koja su bila u nekom rodbinstvu, dođoše u gostionu. Krčmar donese tri čaše vina i tri kobase. Svak je pojeo jednu kobasu a dvije su ostale. Kako je to?

ŠARADA.

4. Prvi bije, ništi, pali.
   Drugi mjeri mjerom pravom.
   Prvi s drugim zemlju ruje,
   Ljude hrani hranom zdravom.

ODGONETKE

ODGONETKE 4. BROJA.

1. Označimo kraljeve s K_1, K_2 K_3, a njihove sluge redom s_1, s_2, s_3. Prevezli su se ovako: 1. s_1 i s_2 na drugu obalu; 2. s_1 vratio lađu i prevezao s_3; 3. s_1 vratio lađu, a otišli K_2 i K_3; 4. vratio se K_2 i s_2; s_2 ostao, a K_2 odvezao K_1; 5. sada je s_3 pošao lađom po s_2 i s_1 te ih jednog po jednog prevezao.

2. Evo jednog poređaja, u kojem mjesto točkica domina stoje brojke:

0	0	2	2	3	3	1	1
0	0	2	2	3	3	1	1
1	1	4	4	5	5		
1	1	4	4	5	5		
6	6	4	4	0	0		
6	6	4	4	0	0		
2	2	5	5	6	6	3	3
2	2	5	5	6	6	3	3

3. Crnci (c) i bijelci (b) su se poredali ovako:
   bbbbccccbbcbbbcbccbbcccbccbbc.
4. a) Naša slika u zrcalu.
   b) Ona voda, koju krčmar nalije u vino.
   c) Kad bi netko imao dvije glave.
   d) Zato, jer ih nemogu sijati.
   e) Kolo-vrat.

ODGONETKE BROJA 5.

1. Bile su samo 2 noge mlinarove; mačka ima cape.
2. Kriju se ova mjesta: PrijOMIško, DUBROVNIKad, čaSPLITko, maZADAR, RIJEKA, ZAGREBeni, VISi, (ili viSISAKrivcu), BRODAr, MOSTARnauti, SKOPLJEm, NIŠta, KONJICima, NIKŠIĆu, KUMANOVO, LJUBINJEga, IVAN PLANINAc.
3. Ris — sir

ODGONETKE BROJA 6.

1. Lančanica: kola, lađa, đakon, kondir, dirka, kapa, para, raka, kako.
2. $74^{9}/_{18} + 25^{3}/_{6} = 100$ ili $97 + 1 + {}^{2}/_{3} + {}^{4}/_{8} + {}^{5}/_{6} = 100$
3. Samo 21 par, jer ima 21 gospođa i 29 gospode.
4. Dioba nije bila pravedna, jer onaj, koji je imao 5 hljebaca, mora da dobije 7 D, a onaj 3 kruha samo1 D. Svaki je pojeo po $^{8}/_{3}$ hljebaca; prvi ih je imao 5 ili $^{15}/_{3}$; od tog je sam pojeo $^{8}/_{3}$, a stranac $^{7}/_{3}$; drugi je imao 3 hljeba ili $^{9}/_{3}$; od njeg je stranac dobio samo $^{1}/_{3}$; dakle je pravo, da stranac plati prvome 7 puta više nego drugome.
5. Trgovac je štetovao 100 D, t. j. šećer vrijedan 20 D i 80 D uzvraćenog novca.
6. Riječ »nijedan« ima »sedam« slova; oduzmi dva prva slova »ni«, ostaje »jedan«.
7. Sebi jednakoga.

ODGONETKE BROJA 7.

Čudna ura: Uporedi slova na slici s brojkama prave ure, pak čitaj slova redom označenim brojkama pod urom i dobiješ: »Svršetak prvog semestra.«

ODGOVORI UREDNIŠTVA.

Naš članak »Što je život« u broju 7. o. g. napisao je direktor dr. Dragutin Poljugan. O istoj će temi u »Mladosti« izaći više članaka, koji će svi imati taj zajednički naslov. G. direktor Poljugan raspreda specijalno temu »Zrak i život.«

M. M. u **M.** Članak o Jovanu Skerliću izvrsno nam je došao. Kako pak »Mladost« mora da dovrši neke stvari u ovom godištu, a sva »Mladost« naša hoće da neprestano služi idealima Strossmayera, Skerlića i drugih velikih, donijet ćemo Vaš članak u 1. broju 3. godišta. Javite nam svakako tačnije Vašu adresu.

DANILO Č., MOSTAR. Vaše su pjesme samo lijeporjeka proza. Nekako im nedostaje jedinstveni onaj ritam, koji vodi pjesmu u ljudsko srce. Ne čini mi se, da ste pjesnik. Mnogi ljudi imadu poetskih osjećaja, pjesnici su ipak rijetki.

RUCO VIII. — VINKOVCI. Što se tiče »akorda«, stvar je u redu. — »Ja mišljah« ima simpatičnu formu i dosta je iskrena, ali nije ni nova misao niti istinita. Osim toga je treća strofa spram ostalih nekorektna. Ovu pjesmu dakle nećemo štampati. Javite se opet.

KOSTA M. MILUTINOVIĆ, BEOGRAD. Ostale će ući u trećem godištu.

JULIJE, ZEMUN. Tema nikako nije za »Mladost«. Vidi se, da je stvar iskrena. Posljednji stil je proza i ruši dojam te iskrene lirike.

PRIMORAC, SUŠAK. »U opasnoj vrućini« nije dobra šala. Pretanka je idejna nit. Ono je prvo bilo mnogo zgodnije. Prvo je imalo jačih, baš dramatskih momenata. Javite tačnu svoju adresu, da Vam više pišem o »Izdajici«.

N. L., SUŠAK. Stvari Vam formalno nisu najlošije. »Bela sena« je najzgodnija. Za štampu još nisu. Dalje bi mogle da budu, kako se čini.

L. T., LJUBINJE. »Zamrlo dete« nije po temi sasvim za »Mladost«, a nije niti estetski potpuno zrelo. Urednika je vrlo zainteresovalo, kada je opazio u toj pjesmi tako lijep napredak Vaš. Napred! »U sunčanom danu« i »Charabat« nisu toliko dobre.

V. KY., OSIJEK. »Nebo« je zametak dobroga »eseja«. Ideje su još nešto preteške za Vas i još uzimate, da tako kažem, fenomen za stvar, ne ronite još dosta duboko, ali kretnje Vaše kao da odaju talenat ronca. Ako Vas interesuju problemi, što ste ih ovdje dirnuli tačnije, javite se i opet. Možda ćemo se kojom srećom sresti u filozofiji.

MIRON BELNJANSKI, BROD. Mjesto moga odgovora pročitajte Nazorov »Sonet« u 8. broju »Jugoslavenske Njive«. Inače ste nekud suviše ukočeni, kao nategnuto Vam je, što pišete. Zato te Vaše stvari ne djeluju. Poezija je iskrenost i bez topla srca i iskrene riječi nema poezije. Onda dolaze formalizam i prazna patetičnost.

PROLETER, BROD. Molim Vas, pišite jasnije. Nikako ne mogu da pročitam uvoda, koji pišete pred pjesmama »Proljetno jutro«, »Noć« i »?«. Pišite mi to opet. »Mladost« rado prima onakove članke, o kojima pišete iza pjesama. Samo i opet molim: Pišite čitljivo, jer inače su Vam stvari neupotrebive. (Pjesme su slabe).

DRAGUTIN S-r, OSIJEK. »Žalost za slobodom« još nije pjesma. Kad poodrastete, onda nam se opet javite.

K. B. MOSTAR. »Hajdemo, Muzo!« nije zrelo za štampu. Ipak ima neki zamah u toj pjesmi, radi kojega Vam velim: samo napred! — Vi i drugi pisete: »budući da sam početnik, molim uredništvo, da me ne bi odbilo.« Mladi prijatlju, kad bismo mi štampali sve te početničke radove, čudesa bi čitali. A koliko bi papira za to trebalo? Neka se štampa samo ono, što je vrijedno, da se čuje ili zna. Slabe početničke stvari ne tiču se javnosti, t. j. kulturnoga života, baš kako se ni dnevni naši privatni razgovori i poslovi ne tiču javnosti.

KRALJ SOLOMUN.

(Konac) III.

Dugo nije mogao kralj da zaboravi taj zagonetni slučaj. Ali njegov duboki razbor, koji je obuhvatao celu prirodu, prodirući u svaku njenu sakrivenu tajnu, produži svojim neumornim radom. Lik je misterijoznog starca već počeo da izbleđuje u njegovoj memoriji, kad ali drugi, gotovo analogni slučaj, prodrma njim svojom neočekivanošću i problematičnom tajanstvenošću, kojoj je uzalud nastojao da dokuči smisao.

Opet se našao za šahom. Samo mesto predašnjeg starca, nalazio se pred njim lik odvažnog sirijskog trgovca — baštovana. Suncem opaljeni obraz obrasao je ponosnom, kao smola crnom bradom; ispod žutog turbana gledao je mirno, zamišljeno. Jasnosmeđe oči svetlucahu nekako čudno, prodirući u dusu i izazivajući neprijatno — nemiran osećaj.

Kralj pregne snagom, da priguši u sebi taj osećaj... Delikatna je kombinacija — koju je baš netom smislio — uspela, učinio je vrlo dobar potez... situacija protivnika postade očajna...

»Izgubio si« — reče kralj.

»Još nisam«, odvrati mirno čovek sa crnom bradom i zagonetnim očima —« treba da učinim jedan potez... jedan jedincati i...

»Stoj!« — poviče kralj hvatajući ga za ruku i stiščući je neverovatnom snagom... No među grčevito stisnutim prstima ne oseti ništa, do čudne hladnoće... Pred njim nije bilo više nikog, tek figure, na šahovskoj dasci, stojahu netaknute.

IV.

Mnogo — mnogo je godina proteklo od tog doba. Bled kao mesec, slab telom i umoran dušom, odmarao se Solomun na purpurnom ležaju, u seni stogodišnjih tamarinda. Na njegovim je kolenima ležao svitak ,koji je sadržavao poslednje retke knjige »Crkvenice«, a na malom je stoliću od kovanog zlata, najčišćeg zlata iz Ofire, stojala šahovska daska sa figurama.

Jedan za drugim prolazili su pred njim događaji dugačkog, srećnog mu života, događaji njegovog svetlog, četrdesetgodišnjeg vladanja. Tolike slavne pobede na razbojištima, besmrtni spomenici, umne raspre, pa tolike zablude — fatalne zablude. Oh! pred njim je sad sve to stajalo tako proračunano, tako jasno. Jedan nepromišljeni korak — stotine, hiljade docnijih, beskorisnih žalenja. Jedan korak u životu — jedan potez na šahovskoj dasci.

Kod te pomisli drhtaj prođe telom starog kralja. Kao živa vaskrsnu pred njim impozantna pojava starca iz karvan—seraja, njegov čudesni posmeh na beskrvnim usnama... A onda — lik drugog, pa njegov pronicavi pogled...

»Jedan potez« — šaputao je kralj, posmatrajući figure, koje su stajale na šahovskoj dasci —« jedan potez... samo jedan potez... No ko su bili ti moji misterijozni partneri — otajstveni moji pobedioci?«

»Moji pobedioci?!... Nisam ih znao za celog svog života ... Nisam ih znao u krvavom boju, na mudrom veću... u slatkoj utesi ljubavi, na prestolu, liri, bdenju... ni za bledih vizija noćnog odmaranja...«

Tako je sa tugom i zlovoljom razmišljao stari kralj, dok njegovom uhu počeše doletati tihi — tihani zvuci. Daleko je negde — vrlo daleko pevao lagani, turobno — nežni glas:

»Približi se put dalekoj celi...
Spavaj, oj dete, spavaj!
Kolevka Ti je već prostrta,
U ugodnoj hladovini.
Žamor bučnog života,
Onamo dopreti nikada neće.
Od slatkih misli, od misli gorkih
Duh će Tvoj onde da otpočine...
Već dvaput Ti se približih,
Obaveštujući Te unapred;
Ali Ti, pun bezbrižne snage,
Nisi me upoznao.
I evo, sad treći i poslednji put
Ukazujem Ti se...
Magle je nestalo s Tvojih očiju...
Zar me ne prepoznaješ?...«

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

Sa dubokom, tihom žalošću, stajali su najviši dostojanstvenici Svetog Grada oko ležaja umirućeg kralja.

Bled i nemoćan ležao je on na krasnoj postelji. Zamiruće su oči bile uprte u šahovsku dasku. Samo su bolji igrači mogli opaziti, da su »beli« — koji su stajali sa strane, gde je ležao kralj — gubili, a gubili su blagodareći začudnoj okretnosti anonimnog partnera. No ko je bio taj partner?

»Jedan potez... da, samo jedan potez,« šaputale su usne umirućeg kralja — »i partija je izgubljena... partija života, pa bilo to i kralja Solomuna, najmoćnijeg među kraljevima i najmudrijeg među smrtnicima...«

Sa esperantskog preveo: FL. JUGOV.

NOJEMOVA LAĐA. To je knjiga novela našega saradnika i poznatog mladog književnika Ahmeda Muradbegovića, koja izlazi u februaru 1924. U knjizi su nekoje probrane novele, koje su svojevremeno izlazile u »Kritici«, »Savremeniku« i »Vijencu«. Predgovor je knjizi napisao književnik i tajnik Narodnog kazališta Slavko Batušić, a naslovni list izradio naš mladi slikar L. Junek. Knjiga će izaći u ograničenom broju egzemplara i zato neka se reflektanti čim prije obrate pismeno na autora: Haulikova ul. 4 prizemno desno, da se uzmu u predbilježbu i da im se knjiga uzmogne poslati pouzećem.

M. KRLEŽA: NOVELE. Knjiga sadržaje ove novele: Smrt Florijana Kranjčeca, Hodorlahomor Veliki, veliki meštar sviju hulja i Mlada misa Alojza Tičeka. Knjiga obasiže 272 stranice, a dobiva se u svim knjižarama ili izravno kod nakladnika Vinka Vošickog u Koprivnici. Cijena Din 36.—.

ALMANAH KNJIŽARSKI ZA GOD. 1924. Upravo je izašao veliki Almanah Ćirilometodske knjižare u Zagrebu. Almanah je posvećen jubilarcu, velikom romansieru Đalskomu, te uz njegovu sliku donosi i cijelu njegovu novelu »Illustrissimus Battorich«. Naslovni list je crtao slikar M. Trepše. Almanah je štampan na finom papiru i vrlo ukusno opremljen, a cijena mu je Din 10.— upravo koliko iznose troškovi štampe, a naručuje se kod Ćirilometodske knjižare, Zagreb, Preradovićev trg 4.

ANTOLOGIJA SAVREMENE JUGOSLOVENSKE LIRIKE, priredili dr. M. Deanović i Ante Petravić. U toj je knjizi, koja opsiže 336 stranica, pribrano sve, što je ljepšega ugledalo svijetla u lirici Srba, Hrvata i Slovenaca od g. 1880. do 1921. Tu je dan kratak izbor iz novije poezije: od prvaka osamdesetih godina Gregorčiča, Vojislava Ilića i Kranjčevića do najnovijih »futurista« »Krleže, Crnjanskoga, Krkleca i Vinavera. Ovo je prvi pokušaj, da se pruži zajednički izbor jugoslavenske lirike, i zato jedna novost. A kako Srbi nakon god. 1911. (Popović), Hrvati nakon 1905. (Milaković), a Slovenci nakon g. 1906. (Ilešić) nemaju izbora iz novijih pjesnika, to je i s te strane ova antologija prava novina. — Cijena Din 30.—, sa pošt. prep. Din 34.—. Nabavlja se kod knjižare V. Jurić, Split. Tko raspača deset egzemplara dobije od izdavača jedan egzemplar na dar!

ROMANI KARLA MAYA izlaze u nakladi knjižare Vošickoga u Koprivnici.

Svaki pretplatnik

ILUSTROV. OMLADINSKE BIBLIOTEKE

sudeluje u

NAGRADNOJ UTAKMICI

na kojoj će se onima, čiji odgovori budu najbolji, razdeliti o Božiću 1924. besplatno **zabavne dečje i omladinske knjige** po vlastitom izboru.
Nagrada ima sto sedamdeset i tri (1 od D 1000, 2 po D 500, 20 po D 100, 100 po D 50, i 50 po D 20)

---

1. knjiga Ilustrovane Omladinske Biblioteke

H. Sienkiewicz:

Kroz pustinju i prašumu
(U žarkoj Africi)

izaći će do svršetka školske godine. Skupljačima pretplate velika nagrada.
Pobliže u književnoj objavi, koju besplatno razašilje knjižara Z. i V. VASIĆA,
Zagreb, Akademički trg 8.

TRGOVAČKA KUĆA

SVETOZAR BOGDANOV

ZAGREB

FRANKOPANSKA ULICA BR. 4.

UPOZORUJE NA SVOJU NOVU I SJAJNO UREĐENU TRGOVAČKU KUĆU.

Učenici srednjih škola,

pretplaćujte i širite ove omladinske listove:

„VENAC“,

književni i omladinski list
Vlastnik i urednik: Jeremija Živanović prof.
Beograd, Visočka ul. 22.
Godišnja pretplata 50 Din.

*

NAŠA OTADŽBINA,

list za opisivanje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. — Urednik: prof. D. Jakšić,
Karlovac, Rakovačka ul. 27. II.

DRAG. K. ANDRIJAŠEVIĆ - ZAGREB

PRILAZ ĐURE DEZELIĆ 75 INTERURBAN TEL. 22-64

Carinsko posredništvo
Stručno carinjenje robe

Carinsko pravozastupništvo reklamacije. Informacije za sva pitanja carinske transportne struke.

Otpremništvo robe
Svakovrsni prevozi

Prijem robe u vlastita skladišta Zastupništva i stalne veze otpremničkih kuća u zemlji i u inostranstvu.

SKAUTI! PLANINARI! ŠPORTAŠI!

OVOMALTINE-tablete su za svakog športaša od neprocjenjive vrijednosti kao okrepno sredstvo! Sastavljene su od slada, mlijeka, jaja i najboljega kakaoa, a njihova hranivost daleko prestiže hranivost obične čokolade.

OVOMALTINE u kutijama je vanredna jaka hrana za slabunjave, rekonvalescente i malokrvne. **OVOMALTINE** nadoknadjuje svaku drugu dijetetičku hranu, a mogu je uzimati i djeca i odrasli.

ANACOT-pastile su neophodno potrebne u svakom kućanstvu kao izvrsno sredstvo kod bolesti grla, pa zamienjuju grgljaču.

SVI OVI PREPARATI DOBIVAJU SE U SVIM APOTEKAMA I DROGERIJAMA.

Dr. A. WANDER d. d.
BERN, ŠVICARSKA,
PODRUZNICA ZA S.H.S. ZAGREB, JURJEVSKA UL. 37.

Tvornica pokostnih uljenih boja

ROBERTA ALEXANDRA NASLJED.

WEINBERGER I DRUG

Trgovina boja, četkarske i materijalne robe

Telef. 6-72 **ZAGREB** Ilica 40

*

GLAVNO SKLADIŠTE PROIZVODA

„DRAGICE“

INDUSTRIJE KEMIČKIH PROIZVODA

ZAGREB ILICA BR. 75

KNJIGE:

Almanah: Vidovdan. Album sa tekstom i slikama	Din	7.—
Almanah: Istra	„	10.—
Angjelinović: Galebovi, pjesme	„	8.—
Bego M.: U očekivanju, roman	„	15.—
Braniševski V.: U morskom kupalištu	„	6.—
Benešić: Razmatranja	„	6.—
Begović M.: Male komedije	„	10.—
Botić: Bijedna Mara	„	30.—
Byron: Kain, misterij u tri čina	„	7.—
Car Emin: Starci	„	12.—
Carić: Krvna osveta u Boki Kotorskoj	„	20.—
Carlyle: Francuska revolucija sv. II. i III.	„	60.—
Crnjanski: Maska, poetična komedija, vez.	„	15.—
„ „ „ „ broš.	„	10.—
Dostojevski: Zapisci iz mrtvog doma, vez.	„	15.—
Daudet: Pisma iz mog mlina	„	7.—
„ „ „ „ „ na fin. papiru	„	10.—
Deanović-Petrović: Antologija savr. lirike	„	30.—
Domović: Iza zastora, pjesme	„	5.—
Emerson: Napoleon	„	1.50
Flaubert: G.: Priprosto srce	„	6.—
Gabarić V.: Stihovi i proza	„	20.—
Gjurić M.: Smrt Majke Jugovića	„	15.—
Garšin: Crveni cvjetak i druge pripovijesti	„	3.—
Ingersoll R.: O vjeri, prevod dra. F. Dominkovića	„	10.—
* * *: Iz ropstva borbom k slobodi	„	4.—
Janković M.: Svetla u noći, novele	„	20.—
Leskovar J.: Pripovijesti	„	15.—

Šalje se samo pouzećem ili uz unapred poslan novac i za poštarinu.

HRVATSKI ŠTAMPARSKI ZAVOD D. D.
Nakladno Odjeljenje
ZAGREB, MAROVSKA ULICA 30. ZAGREB

TISAK HRVATSKOG ŠTAMPARSKOG ZAVODA D. D. U ZAGREBU.